

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Anos Valiukevič,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentė

Magistro darbas

**Neturtinės žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo ir gyvybės
atėmimo atvejais**

Vadovas: doc. Vytautas Mizaras

Recenzentas: asist.. J. Truskaitė

Vilnius 2009

Turinys

Įžanga	2
I. Neturtinės žalos atlyginimo bendrieji klausimai	5
1.1. Neturtinės žalos samprata	5
1.2. Neturtinės žalos atlyginimo tikslai	9
1.3. Neturtinės žalos atlyginimo už sveikatos sužalojimą ir gyvybės atėmimą reglamentavimo istorinė ir lyginamoji apžvalga	12
II. Neturtinės žalos atlyginimo pagrindai.....	16
2.1. Neturtinės žalos atlyginimo sąlygos	16
2.2. Asmenys, turintys teisę į neturtinės žalos atlyginimą.....	21
III. Neturtinės žalos dydžio nustatymas	29
3.1. Gydytojų atsakomybės bylos.....	32
3.2. Darbdavio atsakomybės bylos	36
3.3. Autoįvykių metu patirtos neturtinės žalos dydžio nustatymas	41
3.4. Nužudymo bei sveikatos sutrikdymo bylose nustatyti neturtinės žalos dydžiai	54
IV. Išvados	57
V. Literatūra	59
Santrauka	70
Summary	71

Ižanga

Temos aktualumas. Neturtinės žalos atlyginimas yra numatytas daugelyje pasaulio valstybių, kuriose, lyginant su Lietuva, šis institutas turi galias šaknis. Tačiau vienoje valstybėje, pvz. Prancūzijoje, neturtinė žala yra atlyginama visais atvejais, kai ji yra įrodoma, tuo tarpu kitose valstybėse, pvz. Rusijoje, Vokietijoje, neturtinė žala atlyginama tik teisės aktų numatytais atvejais. Bendrosios teisės sistemos valstybėse neturtinė žala atlyginama priklausomai nuo deliktų rūšies.

Padarytos neturtinės žalos atlyginimas yra konstitucinis principas, tačiau Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimas kaip visateisis civilinių teisių gynimo būdas buvo įtvirtintas tik priėmus 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą (toliau – 2000 m. LR CK) ¹. Iki jo įsigaliojimo, neturtinė žala buvo atlyginama tik atskiruose įstatymuose nustatytais atvejais. Lietuva tapo viena iš nedaugelio valstybių, kuri pateikė norminę neturtinės žalos sąvoką. Iki 2000 m. LR CK įsigaliojimo neturtinės žalos sąvoka buvo vystoma teismų praktikos ir teisės doktrinos.

2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. numatyta, kad sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais neturtinė žala turi būti atlyginama. Ši nuostata svarbi tuo, kad nukentėję asmenys gali reikalauti ne tik turtinės žalos, bet ir patirtos neturtinės žalos atlyginimo. Sveikata ir gyvybė yra vienos iš didžiausių asmeninių vertybių, todėl jas pažeidus turi būti tinkamai kompensuota. Šių vertybių pažeidimo pasekmės dažnai būna skaudžios, išlieka visam gyvenimui, dėl to neretai nukentėjusieji negali gyventi visaverčio gyvenimo. Iki 2000 m. LR CK įsigaliojimo, su tam tikromis išimtimis, buvo numatytas dažniau tik turtinės žalos kompensavimas. Nors išreikšti praradimus pinigine forma yra sudėtinga, tačiau tai bent iš dalies kompensuoja nukentėjusiems asmenims jų patirtą fizinį bei dvasinį skausmą. Visiškai atlyginti patirtą neturtinę skriaudą yra sunku, nors to ir turi būti siekiama.

2000 m. LR CK nenustato nei minimalių nei maksimalių neturtinės žalos dydžių. Nustatant neturtinės žalos dydį, plačią diskrecijos teisę turi teismai. Teismai, nustatydami neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į 2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. pateiktus kriterijus, tačiau šis kriterijų sąrašas nėra baigtinis, todėl ir kitos svarbios aplinkybės gali būti pripažintos reikšmingomis. Neretai skirtingų grandžių teismai, vertindami tas pačias bylas aplinkybes, nustato skirtingus neturtinės žalos dydžius. Tai yra ydinga praktika.

Taip pat dar formuojasi teismų praktika dėl trečiųjų asmenų galimybės reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, kai jų artimasis yra sužalojimas. Teismų motyvai šiuo atveju

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74);

yra labai svarbūs, nes nuo to ir priklausys ar subjektų ratas bus plečiamas, ar bus atlyginama tik tiesiogiai nukentėjusiems.

Darbo tikslai ir objektas. Darbo objektas yra neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimas ir praktinis taikymas sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo bylose.

Darbo tikslai:

- 1) neturtinės žalos sampratos analizė bei jos tikslų nustatymas;
- 2) subjektų, turinčių teisę reikalauti neturtinės žalos, sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais, analizė;
- 3) neturtinės žalos dydžio nustatymo pagal atskirų kategorijų bylas nagrinėjimas.

Tyrimo metodai:

Analizės metodas. Darbe yra analizuojama teismų praktika, siekiant nustatyti svarbias aplinkybes, kuriomis remiantis buvo nustatytas konkretus neturtinės žalos dydis.

Apibendrinimo metodas. Darbe yra apibendrinama naudota literatūra, teismų praktika, pateikiamos išvados.

Lyginamasis metodas. Lietuvos teisės sistema nėra izoliuota nuo kitų valstybių teisės sistemų. Tačiau šis metodas buvo naudojamas ribotai: analizuojant tikslus buvo remiamasi Vokietijos doktrina. Taip pat autorė lygino Lietuvoje ir Rusijoje įtvirtintą neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimą, kadangi tai nulėmė istoriškai susiklostę ryšiai, taip pat aplinkybė, kad šios šalys neturi gilių neturtinės žalos šaknų. Lyginamasis metodas nebuvo plačiai taikomas ir todėl, kad Solveiga Cirtautienė yra parašiusi disertaciją: „Šiuolaikinės neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, koncepcija“, kurioje pateiktas Europos šalyse įtvirtintas neturtinės žalos reglamentavimas.

Lingvistinis metodas. Jis buvo naudojamas aiškinant „moralinės žalos“ terminą, taip pat trečiųjų asmenų teisę gauti neturtinės žalos atlyginimą artimajam mirus.

Istorinis metodas. Darbe yra pateikiama neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais istorinė raida. Teismai aiškindami ir taikydami neturtinės žalos institutą turi atsižvelgti į pasikeitusius visuomeninius santykius bei nagrinėjant bylą esamą padėtį. Deja, Lietuva negali pasigirti giliomis neturtinės žalos instituto šaknimis, todėl pateikiama istorinė raida yra tik bendro pobūdžio.

Darbo originalumas. Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas neturtinės žalos institutą, apsiriboja labai kukliu teisiniu reglamentavimu, todėl džiugu, kad šis institutas sulaukia vis didesnio mokslininkų susidomėjimo. 2009 m. Renata Volodko apsigynė disertaciją tema: „Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje“. Šioje disertacijoje išanalizuoti aktualiausi probleminiai neturtinės žalos instituto teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo aspektai, išskylantys Lietuvos civilinėje

teisėje bei teismų praktikoje, taip pat pateikiami problemų sprendimo būdai. Dar kartą paminėtina ir 2008 m. Solveiga Cirtautienė apginta disertacija „Šiuolaikinės neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, koncepcija“.

Šitame darbe yra analizuojamas neturtinės žalos atlyginimas pažeidus dvi labai svarbias asmenines vertybes: sveikatą bei gyvybę. Nagrinėjama teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę, apibrėžiami subjektai, turintys teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.

Deja, dėl ribotos apimties šiame darbe nebus analizuojama neturtinės žalos kompensavimas civilinės atsakomybės draudimu, kadangi autorės nuomone tai galėtų būti atskiro tyrimo objektu..

Šaltiniai. Pagrindiniai šaltiniai Solveigos Cirtautienės disertacijos pagrindu išleista monografija: „Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas“, kurioje yra analizuojamas skirtingų Europos šalių neturtinės žalos atlyginimo teisinis reguliavimas bei šio instituto taikymas teismų praktikoje, taip pat ir Renatos Volodko moksliniai straipsniai, kuriose apžvelgiami neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis teismų praktika, taip pat nurodomi subjektai, turintys teisę į neturtinės žalos atlyginimą, neturtinės žalos identifikavimo ir įrodinėjimo problemos. Taip pat paminėtinas ir Dalios Mikelėnienės ir Valentino Mikelėno lyginamuoju metodu atliktas neturtinės žalos instituto tyrimas.

I. Neturtinės žalos atlyginimo bendrieji klausimai

1.1. Neturtinės žalos samprata ir atlyginimo tikslai

Neturtinės žalos samprata dažniausiai yra formuojama teisės doktrinos ir teismų praktikos. Lietuvoje iki 2000 m. LR CK įsigaliojimo neturtinės žalos samprata buvo vystoma teismų praktikos. Neturtinė žala buvo aiškinama kaip asmens dvasinis skausmas, išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, reputacijos pablogėjimas, gero vardo praradimas ir panašiai.² Iki 2000 m. LR CK įsigaliojimo buvo vartojami terminai: „nematerialinė žala“ bei „moralinė žala“. „Moralinės žalos“ terminas buvo kritikuojamas doktrinos.³ „Moralinės žalos“ terminas kritikuotas dėl šių priežasčių:

1) „moralė“ yra ne teisinė, o filosofinė kategorija. Ji yra kilusi iš lotyniško žodžio „moralis“ – dorovė. Dorovė – „žmonių pažiūrų bei įsitikinimų ir kartu jų praktinių santykių sritis“;⁴

2) moralė yra labai abstraktus dalykas, o teisė gina tik įstatyme apibrėžtus teisinius gėrius;

3) teisė gina ir tokias vertybes, kuriems moralės sąvoka apskritai yra nevertotina.

Nepaisant doktrinos kritikos moralinės žalos terminas vartojamas teismų praktikoje ir jau 2000 m. LR CK įsigaliojus.⁵ Moralinės žalos terminas yra įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 2 d., tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime⁶ pažymėjo, kad Konstitucija neužkerta kelio teisės aktuose tiems patiems reiškiniams apibūdinti vartoti ir kitokius žodžius ar formuluotes, tačiau negali būti iškreipta moralinės žalos konstitucinė samprata.

Moralinės žalos terminas iki šiol yra vartojamas Rusijos CK 151 str., tačiau rusų teisės doktrinos iki šiol vyksta diskusijos. A. M. Эрделевский kritikuoja moralinės žalos sąvoką. Jis nurodo, kad „moralė“ pritaikant asmeniui reiškia visuma pažiūrų apie idealą,

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas. *Biuletenis Teismų praktika*. 1998, nr. 9, p. 58

³ Žr.: MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p. 2-5; RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamajame procese teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 21(13), p. 72-73; GAVRILOVIENĖ, Marta. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas taikant su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 6(84), p. 93

⁴ VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynai, 2001;

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Z. J. v. UAB „Rejona“, Nr. 3K-3-540/2006, kat. 16.2.4.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas byloje Nr. 23/04 Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai;

gėrį ir blogį, teisingumą ir neteisingumą. Tuo tarpu civilinėje teisėje žala suprantama kaip nenaudingi pakeitimai įstatymų saugomos vertybės, kuri gali būti tiek materialinė, tiek ir nematerialinė.⁷

Autorės nuomone, „neturtinės žalos“ terminas yra tikslesnis, tačiau ir „moralinės žalos“ terminas gali būti vartojamas kaip sinonimas. Siekiant aiškumo bei vienodo aiškinimo užtikrinimo, tikslinga visgi teisės aktuose vartoti „neturtinės žalos“ terminą.

Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių, kuri pateikia norminę neturtinės žalos sąvoką. Neturtinės žalos sąvoką taip pat pateikia Rusijos civilinio kodekso 151 str. 1 d., Švedijos 1972 m. Deliktinės civilinės atsakomybės įstatymo 1:3 str.⁸

2000 m. LR CK 6.250 str. 1 d. nurodoma, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Ši sąvoka yra sukonstruota pateikiant sąrašą neturtinio pobūdžio praradimų, kurie asmeniui yra nenaudingi, nepriimtini, žalingi. Fizinis skausmas gali pasireikšti kaip tam tikri fiziologiniai pokyčiai nukentėjusio asmens organizme, tai gali būti kūno sužalojimas, smegenų sukrėtimas, organų netekimas ir kita. Dvasiniai išgyvenimai gali pasireikšti nerimu senatvėje likti vienišam, neužtikrintumo jausmu, liūdesiu, baime, gėda ir panašiai.

Sveikatos sužalojimo byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „fiziniui asmeniui neturtinė žala padaroma fizinio ir dvasinio pobūdžio pakenkimais, kurie sukelia kančias ir išgyvenimus. Tai gali būti fizinis skausmas, kūno žalojimas, organizmo vientisumo pažeidimas, taip pat juos lydintys dvasiniai išgyvenimai, nes asmuo apmąsto įvykusias pasekmes.“⁹

2000 m. LR CK 6.250 str. 1 d. pateiktas sąrašas neigiamų padarinių yra nebaigtinis, teismai gali pripažinti ir kitas aplinkybes pagrindu priteisti neturtinę žalą, pvz.: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sveikatos sužalojimo byloje nurodė, kad „prie neturtinės žalos gali būti priskirti ir išgyvenimai kaip susirūpinimas būsimomis pasekmėmis.“¹⁰

Lietuvos teisės doktrina taip pat pateikia neturtinės žalos sąvokas. V. Mikelėnas siūlo neturtinę žalą laikyti „pakenkimą teisės saugomoms ir ginamoms neturtinėms, nematerialiosioms, tai yra ekonominės vertės neturinčioms, vertybėms – asmens garbei,

⁷ ЭРДЕЛЕВСКИЙ А. М. Моральный вред и компенсация за страдания. Москва: БЕК, 1998, p. 1;

⁸ MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p. 4.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje L. Z., M. Z., V.Z., G.Z. v. Vši Marijampolės ligoninė, Nr. 3K-7-255/2005, kat.44.2.4.2; 44.8;

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje L. Z., M. Z., V.Z., G.Z. v. Vši Marijampolės ligoninė, Nr. 3K-7-255/2005, kat.44.2.4.2; 44.8;

orumui, privačiam gyvenimui, kitokioms neturtinėms teisėms ir panašiai“.¹¹ Tuo tarpu A. Rudzinskas labiau akcentuoja psichikos pakeitimus. Pasak šio autoriaus neturtinė žala reikėtų laikyti „tam tikrus glaustus neigiamus psichikos pakeitimus, kurie būtinai įvyksta jo sąmonėje pažeidus asmenines neturtines ir turtines vertybes“.¹² Neturtinė žala yra teisinė kategorija, kuri turi būti vertinama kaip nepageidaujami, negatyvūs pokyčiai žmogaus teisės saugomų vertybių sferoje.

Autorė pritaria V. Mikelėno pateiktai neturtinės žalos sąvokai. A. Rudzinsko sukonstruota sąvoka atspindi tik vieną iš neturtinės žalos atlyginimo aspektų, o būtent tik psichikos pakeitimus. Atlyginant patirtą neturtinę žalą turi būti vertinami ir kitokie pakenkimai pvz. bendravimo galimybių sumažėjimas, pasikeitė santykiai su aplinka.

Lietuvoje yra įtvirtinta ribota neturtinės žalos atlyginimo galimybė. 2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. nurodo, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Tačiau, jei sužalojama asmens sveikata ar atimama gyvybė, tai neturtinė žala atlyginama visais atvejais: nesvarbu ar ta žala buvo padaryta nusikaltimu ar konkrečiu deliktu ar pažeidžiant sutartį. Toks teisinis reglamentavimas įtvirtintas todėl, kad asmens sveikata ir gyvybė yra pačios didžiausios asmeninės vertybės, o pasekmės dažniausiai būna skaudžios, nepataisomos. Sveikata yra siejama su „asmens ir visuomenės fizine, dvasine ir socialine gerove“.¹³ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 1 str. 14 d. pateikia psichikos sveikatos sąvoką. Psichikos sveikata yra apibrėžiama kaip „natūrali žmogaus asmenybės būseną, kuri turi būti saugoma arba grąžinama sutrikimų bei ligų atvejais.“¹⁴ Pasaulio Sveikatos Organizacijos nurodo, kad „psichikos sveikata yra emocinis ir dvasinis atsparumas, kuris leidžia patirti džiaugsmą ir išverti skausmą, nusivylimą, liūdesį. Tai teigiamas gėrio jausmas, kuriuo remiasi tikėjimas savo bei kitų žmonių orumu ir verte.“¹⁵ Sveikata teisės aktuose yra siejama su psichine ir dvasine gerove, o ne tik su sutrikimais ar sužalojimais, ligomis. Tad sveikatos sąvoką reikia suprasti plačiai.

2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. įtvirtinta nuostata, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo reikėtų aiškinti plačiai, tai yra neturtinės

¹¹ MIKELĖNAS, Valentinas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 344-345;

¹² RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 21(13), p. 77

¹³ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 2str. 1 d. (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231)

¹⁴ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 1 str. 14 d (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 53-1290);

¹⁵ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 1 str. 14 d (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 53-1290);

žalos galima reikalauti ir kai ji padaryta dėl baudžiamojo nusižengimo. Tokią nuostatą patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.¹⁶

Kaip jau buvo minėta Rusijos CK 151 str. taip pat pateikia norminę neturtinės žalos sąvoką. Rusijos CK 151 str. nurodo, kad moralinė žala yra fizinės ir dvasinės kančios. Ši sąvoka yra detalizuojama rusų teisės doktrinos.

Metai	Autorius	Apibrėžimas fizinių kančių	Apibrėžimas dvasinių kančių
1993	Малеин Н. С. ¹⁷	Fizinės ir dvasinės kančios: pažeminimas, pyktis, gėda, nusiminimas, fizinis skausmas, diskomfortas	
1998	Эрделевский А. М. ¹⁸	Skausmas, dusulys, svaigimas, pykinimas, niežulys, peršėjimas	Skriauda, baimė, pasipiktinimas, sielvartas, netekimo jausmas.
2001	Малеина М. Н. ¹⁹	Fizinis skausmas	Baimės jautimas, pažeminimas, bejėgiškumas, gėda, nusivylimas, pergyvenimas dėl kitokio diskomforto, susijusio su giminaičių netekimu ir kita.
2002	Гущин, Д. И. ²⁰	Skausmas, dusulys, pykinimas, niežulys, peršėjimas ir kita	Skriauda, baimė, pasipiktinimas, liūdesys, netekimo jausmas ir kita.

Rusų autoriai, detalizuodami neturtinės žalos sąvoką, pateikia sąrašą neigiamų išgyvenimų, kurie yra nepriimtini ir nepageidaujami.

Šią sąvoką taip pat detalizuoja Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo plenumas, kuris 1994 m. gruodžio 20 d. priimtame nutarime Nr. 10 „Kai kurie klausimai dėl įstatymų, reguliuojančių moralinės žalos kompensavimą, taikymo“ nurodė, kad „moralinė žala yra suprantama kaip dvasinės ir fizinės kančios, sukeltos veikimo

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga. *Biuletenis Teismų praktika*. 2008, nr. 29, p.469-471

¹⁷ БУДЯКОВА, Т. П. *Индивидуальность потерпевшего и моральный вред*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, p. 19;

¹⁸ ЭРДЕЛЕВСКИЙ А. М. *Моральный вред и компенсация за страдания*. Москва: БЕК, 1998, p. 5;

¹⁹ БУДЯКОВА, Т. П. *Индивидуальность потерпевшего и моральный вред*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, p. 19;

²⁰ ГУЩИН, Д. И. *Юридическая ответственность за моральный вред*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, p. 165;

(neveikimo), kuriais kėsiamasi į žmogui nuo gimimo priklausančias arba įstatymo suteiktas nematerialias vertybes (gyvybę, sveikatą, asmens orumą, dalykinę reputaciją, privataus gyvenimo neliečiamumą, asmeninę ir šeimos paslaptį ir taip toliau) arba kuriais pažeidžiamos jo asmeninės neturtinės teisės (teisė naudotis savo vardu, autorystės teisė ir kitos neturtinės teisės, numatytos įstatymuose, ginančiuose teisės į intelektualinės veiklos rezultatus), arba kurie pažeidžia turtines piliečio teises. Moralinė žala pasireiškia dvasiniais išgyvenimais dėl giminaičių netekimo, negalėjimo tęsti aktyvaus visuomeninio gyvenimo, darbo netekimo, šeimos arba gydytojo paslapties atskleidimo, tikrovės neatitinkančių žinių, piliečių orumą arba dalykinę reputaciją žeminančių žinių paskleidimo, laikinų kokių nors teisių ribojimo arba atėmimo, fizinio skausmo, susijusio su suluošinimu arba kitokiu sveikatos sužalojimu, arba dėl dvasinių išgyvenimų sukeltos ligos.²¹

Nors ir yra pateikiamos neturtinės žalos sąvokos, tačiau jos yra konstruojamos pateikiant sąrašą neturtinio pobūdžio praradimų. Šis sąrašas nėra išsamus, todėl ir kitokios aplinkybės gali būti svarbios priteisiant neturtinės žalos atlyginimą.

Apibendrinant galima akcentuoti du neturtinės žalos sampratos aspektus:

- 1) neturtinių, ekonominės vertės neturinčių vertybių pažeidimą ir
- 2) pinigine kompensacija už šių vertybių pažeidimą.

Neturtinė žala atlyginama ne tik už esamus, buvusius stiprius dvasinius išgyvenimus bei fizinį skausmą, bet ir už būsimus, kurie yra neišvengiami. Neturtinė žala turi būti atlyginama tik už tokius išgyvenimus, kurie peržengia „įprastą“ nerimą bei kasdieninius rūpesčius.

1.2. Neturtinės žalos atlyginimo tikslai

Teisės doktrinoje nėra vienos nuomonės ir dėl neturtinės žalos tikslų. Romėnų teisėje neturtinės žalos atlyginimo instituto nebuvo ir tik vėliau atsirado galimybė reikalauti žalos atlyginimo. Nukentėjusiojo ieškinys dėl žalos už asmeninių vertybių pažeidimą buvo vertinamas kaip privatus ieškinys. Šiuo ieškiniu buvo siekiama ne tik kompensuoti nukentėjusiojo patirtą žalą, bet taip pat ir nubausti pažeidėją.²² Nubaudimo tikslas turėtų būti vertinamas kaip neatitinkantis šios dienos teisinių realijų, todėl jo yra atsisakyta. Nukentėjusiajam asmeniui turi būti atlyginta visiškai, bet jis neturi gauti

²¹ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo plenumo 1994 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 10 „Kai kurie klausimai dėl įstatymų, reguliuojančių moralinės žalos kompensavimą, taikymo“

²² MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 126; MIZARAS, Vytautas. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*, 2003, nr. 47, p.91.

daugiau negu patyrė žalos, kitaip bus pažeisti pamatiniai teisės principai, o nukentėjusysis nepagrįstai praturtėtų.

Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas 1955 m. liepos 6 d. sprendime pripažino dvejopus neturtinės žalos atlyginimo tikslus:

- 1) kompensacija ir
- 2) satisfakcija.

Šiame teismo sprendime buvo konstatuota, kad pažeidėjas turi ne tik atlyginti neturtinius praradimus, bet ir stengtis padaryti nukentėjusiojo gyvenimą lengvesnį, ištaisyti savo neteisėtais veiksmais nukentėjusiajam padarytą skriaudą. Šis požiūris buvo kritikuojamas, nes nėra aišku ką turime omenyje kalbant apie satisfakciją.²³ 1973 m. vasario 22 d. sprendime Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad neturtinės žalos atlyginimas negali būti vertinamas kaip bauda.²⁴

Tuo tarpu vokiečių teisės doktrinos atstovas *Hans Stoll* išskiria tris neturtinės žalos atlyginimo tikslus:

- 1) kompensacija. Neturtinė žala turi kompensuoti patirtą žalą;
- 2) atlyginimas – tai yra nukentėjusio satisfakcija, nuraminimas, kuris pasireiškia ne kaip nukentėjusiojo žalos atlyginimu, bet pažeidimu atpirkimu. Siekiama, kad pažeidėjas būtų atsakingas už savo veiksmus;
- 3) prevencija. Šiuo tikslu yra siekiama užkirsti kelią naujiems neturtinių vertybių pažeidimams.²⁵

Lietuvos teisės doktrinoje nėra vieningos nuomones dėl neturtinės žalos atlyginimo tikslų. L. V. Papirčio nuomone, neturtinei žalai būdingas nubaudimo aspektas.²⁶ D. Mikelėnienė ir V. Mikelėnas laikosi nuomones, kad neturtinės žalos atlyginimu siekiama kompensacijos.²⁷ Pasak V. Mizaro neturtinės žalos atlyginimu siekiama dvejopo pobūdžio tikslų: kompensacijos ir atlyginimo už skriaudą.²⁸

Autorė nepritaria L. V. Papirčio išsakytai pozicijai, kadangi atlyginant patirtą neturtinę žalą turi būti siekiama kuo teisingiau kompensuoti patirtus išgyvenimus, fizinius skausmus. Nubaudimo funkcija yra būdinga baudžiamajai teisei, o ne civilinei.

²³ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 61-62; MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p.127

²⁴ MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p.

²⁵ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 127;

²⁶ PAPILRTIS, L. V.; BARANAUSKAS, E.; ir kiti. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. II Tomas. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 135;

²⁷ MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p. 23;

²⁸ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 128;

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas pabrėžia, kad neturtinė žala yra dvasinio (neturtinio) pobūdžio skriaudos, kurias tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai. Tokios kompensacijos paskirtis yra nukentėjusiajam sudaryti prielaidas iš naujo sukurti tai ko negalima sugražinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko apskritai niekas – jokie pinigai – negali atstoti.²⁹ Žala teismų praktikoje priteisiama vadovaujantis 2000 m. LR CK 6.251 str. įtvirtintu visišku nuostolių atlyginimo principu, tačiau neturtinė žala yra specifinė, padaryta neturtinėms vertybėms, kurios neturi ekonominės išraiškos, todėl tokios žalos tiksliai įvertinti pinigais yra neįmanoma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „deliktiniuose santykiuose visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, kai atlyginama neturtinė žala, nes neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma.“³⁰ Reikėtų pažymėti, kad nuostata, kad negalima neturtinės žalos materialiai visiškai atlyginti, nereiškia, kad gali būti reikalaujama beribės kompensacijos, kadangi pareikalavus nerealios kompensacijos dydžio, o teismui ją priteisus, gali būti paneigta neturtinės žalos atlyginimo esmė.³¹ Neturtinės žalos dydis turi atitikti teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus, o taip pat turi būti atsižvelgta ir į įstatymuose įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus. Turi būti siekiama pusiausvyros tarp nukentėjusiojo asmens ir žalą padariusio asmens interesų. Priteistas neturtinės žalos dydis negali tapti „nepateisinama našta šią žalą padariusiam asmeniui.“³²

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sveikatos sužalojimo bylose ir gyvybės atėmimo bylose pabrėžia, kad už patirtą žalą turi būti priteista teisinga kompensacija. Pasak teismo neturtinės žalos atlyginimo instituto paskirtis yra kuo teisingiau kompensuoti patirtą fizinį ir dvasinį skausmą, neigiamus išgyvenimus, nepatogumus ir kita. Kadangi neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais yra neįmanoma, todėl turi būti priteisiama kuo teisingesnė kompensacija. Turi būti siekiama sudaryti materialias prielaidas iš naujo sukurti tai, ko negalima sugražinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko žmogui neretai apskritai niekas – pinigai ar kitas materialus turtas – negali atstoti. Teismo pareiga yra nustatyti teisingą kompensaciją už patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus, praradimus, parenkant tokią

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas byloje Nr. 23/04 Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai;

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Olegas Rysis, Margarita Rysytė, Violeta Rysytė, Jadvyga Komarova, Nikolajus Komarovas v Vši Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, Nr. 3K-3-16/2004, kat.39.6.2.12;

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Z. J. v UAB „Rejona“, Nr. 3K-3-540/2006, kat. 16.2.4.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v I. M., UADB „Ergo Lietuva“, Nr. 3K-3-364/2007, kat. 44.2.4.2; 44.8.

piniginę satisfakciją, kuri kiek galima teisingiau kompensuotų nukentėjusiojo neturtinėms vertybėms padarytą žalą.³³

Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neapsiriboja vien tik konstatuodamas, kad neturtinės žalos atlyginimo tikslas yra kompensacija. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad svarbus yra ir satisfakcijos aspektas. „Neturtinės žalos atlyginimo tikslas – kompensacija ir satisfakcija arba socialinio teisingumo atkūrimas, kai, priteisiant žalos atlyginimą, svarbus teisių pažeidimo fakto konstatavimas ir teisėtų interesų pusiausvyros atkūrimas.“³⁴ Satisfakcija yra siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį sukrėtimą, galimus dvasinius išgyvenimus ateityje, fizinį skausmą, išgyvenimus dėl artimųjų netekimo.³⁵

Apibendrinant galima teigti, kad neturtinės žalos atlyginimu siekiama kuo teisingiau kompensuoti patirtą skriaudą. Tačiau įgyvendinti visiškos žalos atlyginimo principą yra neįmanoma, kadangi įvertinti vertybes, kurios neturi ekonominio ekvivalento yra be galo sudėtinga, o pareikalavus neriboti neturtinės žalos dydžio būtų paneigtas šalių teisėtų interesų pusiausvyros principas.

1.2. Neturtinės žalos atlyginimo už sveikatos sužalojimą ir gyvybės atėmimą reglamentavimo istorinė ir lyginamoji apžvalga

Pirmosios nepriklausomos Lietuvos valstybės laikotarpiu (1918-1940 m.) galiojo Carinės Rusijos imperijos įstatymų sąvadas. Šio sąvado X tomo 1 d. 670 str. numatė neturtinės

³³ Žr.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Z. J. v UAB „Rejona“*, Nr. 3K-3-540/2006, kat. 16.2.4; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *P. R. B. ir N. B. v V. Č., E. Č. ir UAB „If draudimas“*, Nr. 3K-3-357/2008, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 15 nutartis civilinėje byloje *I. L. v UADB „Baltikums draudimas“, V. Š. ir V. P.*, Nr. 3K-3-136/2008, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.4; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *G. B. ir P. J. v Z. J.*, Nr. 3K-3-496/2007, kat. 44.5.2.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *Neringa Žungailienė v SP UAB „Vilniaus troleibusai“, ADB „Preventa“*, Nr. 3K-3-3715/2003, kat. 39.2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12.;

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga. *Biuletenis Teismų praktika*. 2008, nr. 29, p. 471.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *Neringa Žungailienė v SP UAB „Vilniaus troleibusai“, ADB „Preventa“*, Nr. 3K-3-3715/2003, kat. 39.2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A.F v S.V.V.Č.* Nr. 2K-669/2006, kat. 2.1.12.2.1.; 2.4.2.2.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje *P.B. v V.M.*, Nr. 2K-209/2007, kat. 1.1.7.2.4.; 1.1.8.1.1.; 2.1.12.2.1.; 2.4.2.1.; 3.2.;

žalos atlyginimo galimybę. Tačiau neturtinės žalos atlyginimas buvo numatytas tik tais atvejais, jei įžeistas arba įskaudintas asmuo dėl to patyrė turto arba kredito nuostolius.³⁶

1940-1990 m. Lietuva buvo TSRS sudėtyje. Tuo metu neturtinės žalos atlyginimas buvo laikomas amoraliu. *Г Ф Шершеневич* teigė, kad tik atsiprašymas yra tinkama kompensacija už dvasines kančias.³⁷ Pagrindiniai neturtinės žalos atlyginimo priešininkų argumentai buvo šie:

1) neturtinės žalos atlyginimas yra buržuazinis teisės institutas, kuris nepriimtinas tarybinei teisei nei klasikiniu, nei moraliu požiūriu, kadangi dvasinių ar fizinių išgyvenimų įvertinimas prieštarauja socialistinei moralei;

2) neturtinė žala negali būti tiksliai įvertinta pinigais.³⁸

Ši pozicija buvo vyraujanti, nors tarybinėje doktrinoje buvo ir autorių, pasisakančių už neturtinės žalos atlyginimą.³⁹

1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos piliečių referendume priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 2 d. numatė įpareigojimą atlyginti asmeniui padarytą tiek materialinę, tiek moralinę žalą. Tai yra konstitucinis principas, kuris reikalauja, kad valstybė savo įstatymuose įtvirtintų tokį teisinį reglamentavimą, kad asmuo galėtų reikalauti teisingos neturtinės žalos kompensavimo.⁴⁰ Deja, praktiškai šis principas, beje ribotai, sveikatos sužalojimo atveju buvo įgyvendintas priėmus 1994 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymą, kurio 140 str. numatė, kad asmenys, pažeidę sveikatos priežiūros priimtinumą reikalavimus, asmens sveikatos informacijos konfidencialumą (asmens medicininę paslaptį), privalo atlyginti asmeniui padarytą neturtinę žalą, kurios dydį nustato teismas, atsižvelgdamas į žalą padariusio asmens turtinę padėtį, teisės pažeidimo sunkumo laipsnį, teisės pažeidimo pasekmes ir kitas aplinkybes. Tačiau teismo diskrecija buvo apribota, kadangi aukščiau minėtame įstatyme buvo įtvirtintas maksimalus neturtinės žalos atlyginimo dydis, kuris kiekvienu atveju negalėjo viršyti 500 minimalių mėnesinių atlyginimų.

³⁶ RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 21(13), p. 69

³⁷ ВЛАДИМИРОВА, Виктория. Компенсация морального вреда – мера реабилитации потерпевшего в российском уголовном процессе. Москва: Волтерс Клувер, 2007.

³⁸ MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p.23

³⁹ ЭРДЕЛЕВСКИЙ А. М. *Моральный вред и компенсация за страдания*. Москва: БЕК, 1998, p. IX.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo Nr. 1004 “Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo” 3.1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas byloje Nr. 23/04 Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai;

Bandymai prisiteisti neturtinę žalą sveikatos sužalojimo byloje kitais pagrindais, buvo nesėkmingi, teismai atmesdavo tokius reikalavimus, kadangi tuo metu galiojantys įstatymai nereglementavo neturtinės žalos atlyginimo.⁴¹

Tik įsigaliojus 2000 m. LR CK buvo įtvirtinta nuostata, kad neturtinė žala turi būti atlyginta sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju. Neturtinės žalos faktas nėra preziumuojamas. Nukentėjęs asmuo turi pagrįsti reikalaujamos neturtinės žalos dydį. 2000 m. LR CK nenustato nei minimalaus, nei maksimalaus neturtinės žalos atlyginimo dydžio. Teismui yra paliekama diskrecijos teisė nustatyti neturtinės žalos atlyginimo dydį, tačiau teismo teisė yra ribojama sąžiningumo, protingumo, teisingumo principais bei įstatyme įtvirtintais kriterijais.

Neturtinė žala atlyginama tik tais atvejais, kai žala sveikatai ir gyvybei atsirado jau įsigaliojus 2000 m. LR CK. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra pažymėjęs, kad jei teisės pažeidimas buvo padarytas iki įsigaliojant 2000 m. LR CK, tai neturtinė žala, remiantis 2000 m. LR CK, nepriteisiama.⁴²

Rusijoje, kaip ir Lietuvoje, 1940-1990 m. neturtinės žalos atlyginimo institutas buvo laikomas amoraliu, nors kai kurie teisės doktrinos atstovai pasisakė už neturtinės žalos atlyginimą. Galimybė atlyginti moralinę žalą sveikatos sužalojimo atveju buvo numatyta 1992 m. taisyklėse, tačiau tokia galimybė galėjo pasinaudoti tik darbuotojai, kurių sveikata buvo sužalota dirbant arba profesinės ligos atveju.⁴³ Priėmus naują Rusijos civilinį kodeksą buvo įtvirtinta nuostata, kad moralinė žala yra kompensuojama asmeniui, kurio teisės yra pažeistos, tai yra ir sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais. Moralinės žalos atlyginimas nepriklauso nuo materialinės žalos dydžio. Rusijos civilinio kodekso 1101 str. 1 d. numato, kad moralinė žala yra atlyginama tik pinigais, o šio straipsnio 2 d. reglamentuoja, kad moralinės žalos dydis yra nustatomas teismo, kuris turi atsižvelgti į tokius kriterijus: į nukentėjusiojo išgyventas fizines ir dvasines kančias, žalą padariusio asmens kaltę, kai kaltė yra civilinės atsakomybės sąlyga, taip turi būti atsižvelgta į protingumo bei teisingumo kriterijus. Be to, teismas nustatydamas neturtinės žalos dydį turi atsižvelgti ne tik į faktines bylos aplinkybes, bet ir į nukentėjusiojo asmenybę.⁴⁴ Kaip ir Lietuvoje, Rusijos civilinio kodekso 1100 str. yra numatyta, kad

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *Gintautas Černevičius v AB „Alkesta“, AUB DK „Lindra“*, Nr. 3K-3-723/2002, kat. 39.6.2.12.;

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje *Ivanas Jupatovas v AB „Vakarų laivų gamykla“*, Nr. 3K-3-391/2003, kat. 39.2.4.; 39.6.2.12.;

⁴³ ЭРДЕЛЕВСКИЙ А. М. *Моральный вред и компенсация за страдания*. Москва: БЕК, 1998, р. XI;

⁴⁴ САДУКОВ О. Н. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части второй. Изд. 3-е. Москва: Контракт, 1998, р. 717-719; БРАГИНСКИЙ, М. И. ВИТРЯНСКИЙ, В. В. и др. *Комментарий части первой Гражданского кодекса Российской Федерации*. Москва: СПАРК, 1996,

sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę didesnio pavojaus šaltiniu, neturtinė žala yra atlyginama net neesant žalą padariusio asmens kaltės.

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad tiek Lietuvoje, tiek ir Rusijoje 1940-1990 metais galimybės atlyginti neturtinę žalą sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo bylose nebuvo. Neturtinės žalos atlyginimas buvo laikomas amoraliu. Po 1990 m. atskirais įstatymais buvo reguliuojami neturtinės žalos atlyginimo atvejai. Tiek Rusijoje, tiek ir Lietuvoje neturtinės žalos institutas, kaip visateisis teisių gynimo būdas, buvo įtvirtintas priėmus naujus civilinius kodeksus. Be to, panašumai yra tame, kad nustatyti neturtinės žalos dydį yra palikta teismams. Tačiau jų diskrecijos teisė yra apribota, kadangi teismai turi atsižvelgti į kriterijus.

II. Neturtinės žalos atlyginimo pagrindai

2.1. Neturtinės žalos atlyginimo sąlygos

Neturtinės žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju yra galimas tik esant civilinės atsakomybės sąlygoms. 2000 m. LR CK ne tik nurodo civilines atsakomybes sąlygas, bet ir pateikia visas normines jų sąvokas. Civilinės atsakomybės sąlygos yra šios:

- 1) neteisėti veiksmai;
- 2) priešastinis ryšys;
- 3) kaltė;
- 4) žala.

Šių sąlygų turinys bus atskleidžiamas remiantis eismo įvykių, darbdavio bei gydytojų atsakomybės bylomis, kadangi šio darbo III. dalyje yra nagrinėjamos šios kategorijos bylos.

Neteisėti veiksmai. Remiantis 2000 m. LR CK 6.246 str. 1 d. civilinė atsakomybė gali atsirasti dėl:

- 1) neteisėto veikimo (neįvykdžius įstatymuose ar sutartyse nustatytos pareigos);
- 2) neteisėtas veikimas (veiksmų atlikimas, kurie yra draudžiami įstatymu ar sutartimi);
- 3) pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.

Neteisėti veiksmai eismo įvykių bylose pasireiškia dažniausiai kaip Kelių eismo taisyklių pažeidimas. Kelių eismo taisyklės numato visų eismo dalyvių pareigas. Šių taisyklių 9 punktas⁴⁵ nurodo, kad eismo dalyviai privalo laikytis visų būtinų atsargumo priemonių, nekelti pavojaus kitų eismo dalyvių, kitų asmenų ar jų turto saugumui ir aplinkai, taip pat siekdami išvengti nuostolingų padarinių arba juos sumažinti privalo imtis visų būtinų priemonių. Įtvirtintų pareigų pažeidimas gali pasireikšti ir neveikimu, pvz. transporto priemonės perdavimas trečiajam asmeniui akivaizdžiai neįsitikinus (neveikimas), ar trečiasis asmuo turi su savimi vairuotojo pažymėjimą.⁴⁶ Veikimu žala yra padaroma vairuojant transporto priemonę, pažeidus Kelių eismo taisykles, tuo sukeltant eismo įvykį, kurio metu sužalojama sveikata ar atimama gyvybė.

⁴⁵ Kelių eismo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1950 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 7-263);

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 15 nutartis civilinėje byloje *I. L. v UADB „Baltikums draudimas“, V. Š. ir V. P.*, Nr. 3K-3-136/2008, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.4;

Darbdavio neteisėti veiksmai dažniausiai pasireiškia kaip darbo saugos taisyklių neužtikrinimas, tai yra neveikimu. Darbdavys turi užtikrinti saugias, sveikas ir tinkamas sąlygas darbuotojui atlikti pavestą darbą. Šios darbdavio pareigas apibrėžia Lietuvos Respublikos darbo kodeksas bei Lietuvos Respublikos darbo saugos ir sveikatos įstatymas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad saugo darbo aplinka turi būti ne tik tiesiogiai atliekant darbo pareigas, tačiau ir kitoje vietoje, kur darbuotojas būna darbdavio pavedimu ar jo interesais, pvz.: rūbinė.⁴⁷ Darbdavys privalo imtis priemonių, kad nelaimingo atsitikimo rizika būtų sumažinta iki minimumo. Tokių priemonių nebuvimas vertinamas kaip neteisėtas neveikimas, tai yra viena iš civilinių atsakomybės sąlygų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad darbdavys neatsakys arba jo atsakomybė bus sumažinta, jeigu „ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe nustatoma, kad tai įvyko susiklosčius neįprastoms ar nenumatytoms aplinkybėms, kurių darbdavys negalėjo kontroliuoti, arba dėl atsitikimų, kurių padarinių nebuvo galima išvengti, nors ir buvo naudojamos visos reikiamos priemonės.“⁴⁸

Gydytojo veiksmai turi būti vertinami ne rezultato, bet viso proceso aspektu. Gydytojo „veiksmų neteisėtumas gali pasireikšti nepakankamai atidžiu, nepakankamai rūpestingu profesinių pareigų atlikimu.“⁴⁹ Profesinės pareigos yra įtvirtintos sveikatos priežiūros paslaugų teikimą reglamentuojančiuose teisės aktuose, o taip pat patvirtintose diagnostikos bei gydymo metodikose, profesinės etikos nuostatuose, sutartyse. Gydytojas privalo tinkamai informuoti pacientą bei gauti sutikimą. Šios pareigos pažeidimas reiškia neteisėtus veiksmus, kadangi tik pacientas turi teisę priimti sprendimus dėl gydymo. Galioja asmens autonomijos principas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad ši pareiga reikalauja, kad gydytojas suteiktų visapusišką informaciją ir tik informuotas sutikimas yra tinkamas.⁵⁰ Gydytojas turi pareigą teikti kvalifikuotą ir rūpestingą medicinos pagalbą pacientui, tai yra privalo tinkamai diagnozuoti, taip pat laiku nukreipti tolesniam gydymui, parinkti tinkamus medikamentus bei gydymo metodus. Gydytoją ir pacientą taip pat sieja bendradarbiavimo pareiga, konfidencialumo bei lojalumo pareigos. Visa informacija apie paciento sveikatos būklę, jo buvimą sveikatos priežiūros įstaigose

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 nutartis civilinėje byloje *L. K., V. K. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-476/2008, kat. 16.2.1;

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V.V. v UAB „Žemaitijos deguonis“*, Nr. 3K-3-575/2006, kat. 16.2.1; 16.2.4; 44.5.2.16;

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Rūta Berželionytė v Vilniaus universiteto Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-556/2005, kat. 44.5.2.15;

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Julita Raudonienė, Zigfridas Raudonis VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15;

turi būti konfidenciali. Konfidencialumo pareiga išlieka ir po paciento mirties. Profesinių pareigų net mažiausias pažeidimas lemia gydytojų neteisėtus veiksmus.

Priežastinis ryšys.

Neturtinė žala dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo gali būti atlyginta tik tais atvejais, kai ši žala yra asmens neteisėto veikimo ar neveikimo rezultatas. Tarp žalą padariusio asmens veiksmų ir rezultato turi būti ryšys. 2000 m. LR CK įtvirtina lankstaus priežastinio ryšio doktriną. Teismas turi nustatyti, kad tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos ryšys buvo pakankamas, nors ir ne vienintelis, tačiau šis ryšys negali būti per daug nutolęs, tai yra teisiškai nereikšmingas (atsitiktinis). Priežastinis ryšys yra teisinė kategorija, todėl jis buvo ar ne, turi atsakyti teismas įvertinęs visas bylos aplinkybes, o ne ekspertai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad atlyginant žalą eismo įvykių bylose, priežastinis ryšys gali būti tiek tiesioginis, tiek ir netiesioginis. Tiesioginis priežastinis ryšys yra tada, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsiranda tiesiogiai. O netiesioginis priežastinis ryšys yra tais atvejais, kai asmens veiksmai tiesiogiai nepadarė žalos, bet sudarė sąlygas jai atsirasti ar padidėti.⁵¹

Taip pat ir sprendžiant bylas dėl darbdavio atsakomybės Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad netiesioginis priežastinis ryšys yra pakankamas civilinei atsakomybei kilti. „Trečiojo asmens veiksmai, buvę tiesioginė darbuotojo mirties priežastis, nėra šalinanti darbdavio atsakomybę sąlyga, jeigu šis savo neteisėtais veiksmais ar neveikimu neapsaugojo darbuotojo nuo nelaimingo atsitikimo ir, nors ir netiesiogiai, taip prisidėjo prie įvykio atsiradimo.“⁵² Darbdavys privalo užtikrinti darbo saugos reikalavimus, todėl kai jie nėra įvykdyti, turi būti įvertinta, „kiek jie objektyviai buvo žalos priežastis ir lėmė neigiamas pasekmės.“⁵³

Priežastinio ryšio nustatinėjimą teismai skirto į du etapus:

- 1) faktinio priežastinio ryšio nustatymas;
- 2) teisinio priežastinio ryšio nustatymas.

Nustatant faktinį priežastinį ryšį yra sprendžiama, ar žala atsirado dėl neteisėto veikimo (neveikimo), tai yra nustatoma, ar žala būtų atsiradusi, jeigu nebūtų neteisėto veikimo (neveikimo). Nustatant teisinį priežastinį ryšį yra sprendžiama, ar žala teisine

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 27 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“, *Biuletenis Teismų praktika*. 2000, nr. , p. 233-270;

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 nutartis civilinėje byloje *L. K., V. K. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-476/2008, kat. 16.2.1;

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *A.Ž. v UAB „Ranga IV“*, Nr. 3K-3-450/2006, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.16;

prasme nėra pernelyg nutolusi nuo neteisėto veikimo (neveikimo).⁵⁴ „Net ir nesant faktinio ryšio, teisinis priežastinis ryšys gali būti nustatomas ir to gali pakakti civilinei atsakomybei taikyti“⁵⁵, kadangi 2000 m. LR CK 6.247 str. yra įtvirtinta lankstaus priežastinio ryšio doktrina.

Kaltė. Civilinė atsakomybė atsiranda tik esant asmens kaltei, išskyrus tuos įstatymo nustatytus atvejus, kai atsakomybė atsiranda be kaltės. Skirtingai nuo baudžiamosios teisės, kur kaltė suprantama kaip asmens psichinis (vidinis) santykis su daroma nusikalstama veika, civilinėje teisėje įtvirtinta objektyvi kaltės samprata. Kaltė nustatoma atsižvelgiant ne į subjektyvius požymius, bet į objektyvius. 2000 m. LR CK 6.248 str. 2 d. yra įtvirtinta, kad asmuo yra kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievoles esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Yra lyginami asmens veiksmai su protingo asmens (lot. *bonus pater familias*) veiksmais, tai yra visų pirma nustatomas konkretus faktinis asmens elgesys konkrečioje situacijoje, o po to *bonus pater familias* elgesio standartas ir jei tarp šių dviejų elgesių yra neatitikimas, tada konstatuojama kaltė. Be to, sprendžiant ar asmuo yra kaltas ar ne, reikia turėti omenyje, kad elgesio standartai nėra vienodi. Kaltė civilinėje teisėje yra preziumuojama, todėl ieškovas neturi jos įrodinėti.

Vertinant gydytojų atsakomybę jiems būtent ir taikomi didesni, griežtesni protingo asmens elgesio standartai. Gydytojų atsakomybę gali lemti bet kuri, net ir lengviausia kaltės forma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „vertinant gydytojo veiksmus ir sprendžiant civilinės atsakomybės už paciento sveikatos sužalojimo klausimą, turi būti taikomas atidaus, dėmesingo, rūpestingo, kvalifikuoto gydytojo elgesio standartas.“⁵⁶ Medicininės paslaugos turi būti teikiamos dedant maksimalias pastangas. Maksimalios pastangos yra apibrėžiamos kaip visos galimos ir reikalingos priemonės bei jų naudojimas atidžiai, rūpestingai ir kvalifikuotai.⁵⁷ Tačiau iki šiol teismų praktikoje pasigendama atsakymo į kokį protingo asmens standartą reikėtų orientuotis dedant maksimalias pastangas. Ar faktinį elgesį reikia lyginti su aukščiausio lygio tos srities profesionalu ar su tokio paties lygio profesionalu. V. Mizaras siūlo maksimalų pastangų

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Julita Raudonienė, Zigfridas Raudonis VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Rūta Berželionytė v Vilniaus universiteto Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-556/2005, kat. 44.5.2.15;

⁵⁵ MIZARAS, Vytautas. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007m., p. 70

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Rūta Berželionytė v Vilniaus universiteto Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-556/2005, kat. 44.5.2.15;

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *Rūta Berželionytė v Vilniaus universiteto Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-478/2008, kat. 44.5.2.15

standartą formuoti „atsižvelgiant ne į konkretaus profesionalo patirtį ar kvalifikaciją, o į tai, kaip turėjo būti maksimaliai rūpestingai ir atidžiai elgiamasi konkrečios teikiamos profesinės paslaugos atveju tokiomis pat aplinkybėmis“.⁵⁸ Šiai nuomonei derėtų pritarti, kadangi gydytojo veiksmai, teikiant medicininės paslaugas, yra vertinami ne rezultato, bet proceso aspektu, todėl gydytojas turi imtis visų būtinų priemonių laiku ir tinkamai ligai diagnozuoti.

Atsakomybė už eismo įvykių metu padarytą žalą tretiesiems asmenims atsiranda be kaltės. Tai yra grindžiama klasikine rizikos teorija, kadangi žmogus negali visiškai kontroliuoti tam tikrų objektų, prie kurių priskiriamos ir transporto priemonės.

Darbdavio kaltė už sveikatos sužalojimą ar gyvybės atėmimą dažniausiai pasireiškia neatsargumu. Darbdavys privalo būti rūpestingas ir užtikrinti darbuotojų saugumą ir imtis reikiamų priemonių tiek, kiek iš jo buvo galima protingai tikėtis.⁵⁹ Kadangi kaltė yra preziumuojama, todėl darbdavys turi įrodyti, kad ėmėsi visų reikalingų ir būtinų priemonių darbo saugai užtikrinti ir dėl įvykusio įvykio nėra jo kaltės.

Žala. Išskiriama turtinė ir neturtinė žala. Šiame magistro darbe bus aptariama tik neturtinė žala. Neturtinės žalos sąvoka jau pateikta šio darbo 1 dalyje.

Neturtinės žalos dydis nepriklauso nuo padarytos turtinės žalos dydžio, o ir dažniausiai priteista turtinė žala būna žymiai mažesnė už neturtinę žalą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „pacientams padaryta žala nelaikomos visuotinai pripažintais medicinos praktikos ir mokslo principais ar standartais pagrįsto gydymo pasekmės, kurių negalima išvengti kitu lygiaverčiu efektyviu gydymo metodu.“⁶⁰ Todėl pvz. dėl rando veide patiriami išgyvenimai negali būti kompensuojami, kadangi randas yra natūrali operacijos pasekmė.

2000 m. LR CK nėra įtvirtintos neturtinės žalos prezumpcijos, nors pasak V. Mikelėno „jeigu neturtinės žalos atlyginimas numatytas įstatyme, tai jos fakto ieškovas neturi įrodyti. Šiuo atveju neturtinės žalos faktas preziumuojamas, todėl ieškovas turi pagrįsti tik reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį.“⁶¹ Su šia pozicija derėtų nesutikti, kadangi įstatymų leidėjas neįtvirtina įstatyme neturtinės žalos prezumpcijos, o tik numato galimybę, esant civilinės atsakomybės sąlygoms bei atitinkamos neturtinio pobūdžio vertybių pažeidimui reikalauti neturtinės žalos. Pasak R. Volodko „būtų

⁵⁸ MIZARAS, Vytautas. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007m., p. 64

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 nutartis civilinėje byloje L. K., V. K. v AB „Lietuvos geležinkeliai“, Nr. 3K-3-476/2008, kat. 16.2.1.;

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje D. A. v *Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*, Nr. 3K-3-452/2006, kat. 44.5.2.15.; 114.9.6.1.; 114.11.;

⁶¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 345.

neteisinga kiekvieną kartą konstatavus neteisėtus atsakovo veiksmus automatiškai tenkinti reikalavimus dėl neturtinės žalos atlyginimo, visiškai eliminuojant neturtinės žalos, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, nustatymo būtinumą ir šitaip <...> leidžiant neturtinę žalą kompensuoti „platesne“ apimtimi negu turtinę.“⁶²

Civilinėje byloje *P. D. v R. V., A. V., T. V., T. V., M. G., I. V., A. V.*⁶³ pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad neturtinės žalos fakto ieškoviui įrodinėti nereikia, nes jis yra preziumuojamas. Taikydamas neturtinės žalos prezumpcija pirmosios instancijos teismas nurodė bendrą 2000 m. LR CK 6.250 str. 2 dalį. Su šiuo argumentu nesutiko Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris konstatavo, kad pats pakenkimas asmens sveikatai nepreziumuoja neturtinės žalos fakto. Neturtinė žala gali būti priteista tais atvejais, kai ji yra įrodyta.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad neturtinės žalos prezumpcijos taikymas yra teisiškai nepagrįstas. Priteisiant neturtinę žalą sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais turi būti konstatuotos civilinės atsakomybės sąlygos bei ieškovas turi įrodyti kaip pasireiškė jo fizinis skausmas bei psichiniai išgyvenimai. Sveikata ir gyvybė yra pačios didžiausios asmeninės vertybės, todėl vertėtų įstatymų leidėjui įtvirtinti neturtinės žalos prezumpciją. Šis įstatymo leidėjo sprendimas būtų logiškas, kadangi 2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. yra įtvirtinta nuostata, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta sveikatai ar gyvybės atėmimu, be to ieškovams nereikėtų iš naujo patirtų tų visų neigiamų išgyvenimų.

2.2. Asmenys, turintys teisę į neturtinės žalos atlyginimą

Bendra taisyklė, kad neturtinė žala turi būti atlyginama tam asmeniui, kuris tiesiogiai nukentėjo bei patyrė neturtinę žalą. Tačiau ši taisyklė turi tam tikrų išimčių. Jau 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos priimtoje rezoliucijoje Nr. 75(7)⁶⁴ buvo numatyta trečiųjų asmenų teisė į neturtinę žalą. Jos 13 punkte numatyta, kad nukentėjusiojo asmens tėvas, motina bei sutuoktinis, kurie dėl nukentėjusiojo asmens fizinės ar protinės negalios patiria kančias, turi teisę į kompensaciją, tačiau jų kančios turi būti išskirtinio pobūdžio. Kiti asmenys neturi teisės į kompensaciją. O 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos

⁶² VOLODKO, Renata. Neturtinės žalos identifikavimo ir įrodinėjimo problemos. *Justitia*, 2008, nr. 2(68), p. 32

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *P. D. v R. V., A. V., T. V., T. V., M. G., I. V., A. V.*, Nr. 3K-3-394/2006, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.12; 44.5.2.16;

⁶⁴ 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos rezoliucija Nr. 75(7) [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-17]. Prieiga per internetą: < http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/steering_committees/cdcj/documents/2003/Resolution%2075_7%20e.pdf >

priimtos rezoliucijos Nr. 75(7) 19 punktą nustato, kad teisinės sistemos, kurios šiuo metu nesuteikia teisę į kompensaciją nukentėjusiojo asmens mirties atveju trečiajam asmeniui už patirtas psichines kančias, turėtų ją suteikti nukentėjusiojo asmens sutuoktiniui, vaikams, tėvams ar sužadėtiniui, jeigu minėti asmenys palaikė glaudžius ryšius su nukentėjusiuoju asmeniu jo mirties metu.

1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos priimtoje rezoliucijoje Nr. 75(7) yra pateiktas apibrėžtas subjektų ratas, kuris turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Sveikatos sužalojimo atveju tokie asmenys yra tėvas, motina ir sutuoktinis. Be to, jiems keliama ir antroji sąlyga – jų patirtos kančios turi būti išskirtinio pobūdžio, tai yra nepaprastai dideli išgyvenimai. Mirties atveju subjektų ratas yra išplečiamas, be tėvų ir sutuoktinio, teisę į neturtinės žalos atlyginimą įgyja ir vaikai bei sužadėtinis. Tačiau ir šiuo atveju yra antroji sąlyga: šie asmenys su nukentėjusiuoju turėjo iki pat mirties palaikyti glaudžius santykius.

Teisę į neturtinės žalos atlyginimą tretiesiems asmenims taip pat numato ir Europos deliktų teisės principai. Europos deliktų teisės principų 10:301 str. 1 d. numatyta, kad neturtinė žala taip pat gali būti atlyginama ir asmenims, kurie palaikė glaudžius santykius su nukentėjusiuoju asmeniu iki jo mirties arba sunkaus sužalojimo.⁶⁵ Skirtingai nuo 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos priimtos rezoliucijos Nr. 75(7), šiuo atveju nėra apibrėžiamas subjektų ratas, o keliamas tik vienintelis reikalavimas, tai yra asmenys turi palaikyti glaudžius santykius su nukentėjusiuoju. Šiuo atveju glaudūs santykiai turi būti panašūs į šeimos santykius, kitu atveju būtų pernelyg išplėsta civilinė atsakomybė ir neturtinės žalos galėtų reikalauti ir pvz. nukentėjusiojo asmens bendradarbiai.

2000 m. LR CK 6.283 str. 1 d. įtvirtinta nukentėjusiojo asmens teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo dėl sveikatos sužalojimo, tačiau trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą dėl artimojo sveikatos sužalojimo nėra reglamentuota. Šiuo atveju tikslinga paanalizuoti negausią teismų praktiką.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar 2002 m. rugsėjo 30 d. civilinėje byloje dėl nepilnametei padarytos žalos sveikatai atlyginimo konstatavo, kad teismai privalo aiškintis kokios neturtinės žalos prašo priteisti ieškovas, „patirtą jo, kaip tėvo, ar mergaitės patirtą žalą, nes priklausomai nuo to, teismas turėtų atitinkamai formuoti teismo sprendimo revoliucinę dalį, kam priteisti žalą – vaikui ar tėvui.“⁶⁶ Šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad teismai turi aiškintis ar ieškovas šioje

⁶⁵ Europos deliktų teisės principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://civil.udg.es/tort/principles/pdf/PETL.pdf>>

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Edvardas Lukoševičius v Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12.;

byloje yra dukters įstatyminis atstovas, ar savarankiškas ieškovas reikalaujantis atlyginti neturtinę žalą. Be to, šioje byloje kasacinės instancijos teismas pripažino tiek nepilnametės dukters, tiek ir jos tėvo teisę į neturtinės žalos atlyginimą.

Tačiau plačiausiai nuskambėjo ir daugiausia visuomenėje atgarsio sulaukė Zdanių byla⁶⁷, kurioje dvynukai Zdaniai patyrė sunkius kūno sužalojimus, o tėvas tapo odos donoru. Ieškovam buvo priteista 500 000 litų (po 200 000 litų vaikams ir po 50 000 litų – tėvams), tai yra neturtinė žala buvo priteista ne tik tiesiogiai nukentėjusiems asmenims, bet taip pat ir tretiesiems asmenims – jų tėvams.

Nagrinęjant bylą kasacine tvarka atsakovas VŠĮ Marijampolės ligoninė nurodė, kad naujagimiai liko gyvi, todėl tik jiems ir gali būti priteista neturtinė žala. Tik nukentėjusiojo asmens mirties atveju, teisę į neturtinės žalos atlyginimą įgyja jo artimieji. Nėra tokio įstatymo, kuris teisę į žalos atlyginimą suteiktų gyvųjų pacientų tėvams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsakydamas į šiuos argumentus nurodė, kad neturtinė žala gali būti padaryta ne tik nukentėjusiems asmenims, bet ir „su sužalotu asmeniu susijusiems asmenims (tėvams, vaikams, sutuoktiniui) gali būti padaryta rimta neturtinė žala, pasireiškianti dideliu neigiamu poveikiu. Pirmiausia tai pasakytina apie asmenis, kurie emociškai labai susiję su nukentėjusiuoju. Tai – tėvai, vaikai, sutuoktiniai, kurių tarpusavio santykiai yra labai glaudūs. Ar jie tokie yra, turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju. Jeigu fizinė žala yra padaryta ką tik gimusiems naujagimiams, lauktiems šeimoje, siejant su šiuo faktu gražias bendro normalaus gyvenimo viltis, tai pats naujagimių žalojimo faktas abiem tėvams sukelia neigiamus ypač didelius dvasinius išgyvenimus <...>. Naujagimių fizinio sužalojimo, sukeltiant gyvybei pavojingus sunkius kūno sužalojimus, atveju tokia žala padaroma patiems naujagimiams ir jų tėvams dėl ypač glaudaus ryšio, išgyvenimo dėl naujagimio, kaip bejėgės būtybės, sužalojimo. reikalingumo juos atlikti apskritai ir dėl pagrįsto nerimo dėl jų įtakos sveikatai.“⁶⁸

Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentaciją galima padaryti tam tikras išvadas. Pirma, neturtinė žala gali būti atlyginta ir tretiesiems asmenims, jei jų santykiai su nukentėjusiuoju asmeniu yra labai glaudūs. O antra, kad naujagimių sužalojimo atveju neturtinė žala turi būti priteisiama ir jų tėvams, jei jie patiria didelius dvasinius išgyvenimus. R. Volodko siūlo taikyti testą – patikrinti dviejų esminių sąlygų buvimą:

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *L. Z., M. Z., V.Z., G. Z. v VŠĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat.44.2.4.2; 44.8;

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *L. Z., M. Z., V.Z., G. Z. v VŠĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat.44.2.4.2; 44.8;

1) pirmiausia reikia analizuoti emocinį tiesiogiai nukentėjusiojo nuo neteisėtų veiksmų asmens ir ieškovo, išgyvenančio dėl nukentėjusiojo asmens sužalojimo ir siekiančio šių išgyvenimų kompensacijos, ryšį, tokio ryšio pobūdį, glaudumą, intensyvumą;

2) jei pirma sąlyga patenkinama, tada turi būti vertinamos kitos konkrečios teisės pažeidimo situacijos aplinkybės remiantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais.⁶⁹

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nenorėjo pernelyg išplėsti trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, todėl įvedė kriterijų „teisingumo sumetimais“. Šis kriterijus kaip nepakankamas yra kritikuojamas S. Cirtautienės, kuri nurodo, kad tai nėra savaime pakankamas pagrindas civilinei atsakomybei išplėsti, kadangi 2000 m. LR CK tokios teisės nenumato. Vien tik vadovavimasis teisingumo, sąžiningumo bei protingumo kriterijais, nenurodant jų taikymo ribų bei konteksto galima pažeisti interesų pusiausvyros principą. Tačiau S. Cirtautienė pažymėjo, kad yra ir teigiama pusė, nes galima lankščiau įvertinti susidariusią situaciją.⁷⁰

Autorės nuomonė, derėtų pritarti R. Volodko išsakytai pozicijai, kadangi sveikatos sužalojimo atveju turi būti įvertintas ne tik glaudūs tarpusavio santykiai, bet atsižvelgta ir į teisingumo, protingumo bei sąžiningumo kriterijus. Sveikatos sužalojimo atveju reikėtų įvertinti ar yra tikslinga plėsti subjektų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratą, kadangi jau pats nukentėjęs asmuo gali įgyvendinti šią teisę, o gauta kompensacija taip pat gali būti panaudota ir šeimos kančioms kompensuoti. Taip pat reikia atsižvelgti, kad tie glaudūs santykiai, žvelgiant į ateities perspektyvą, taip pat gali pasibaigti, todėl prognozuoti jų pastovumą ateityje niekas negali. O ir interesų pusiausvyros principas turi būti įgyvendintas.

Kitoje civilinėje byloje *A. Daukantas, A. Daukantienė v VšĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė*⁷¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išsakė kiek kitokią poziciją. Šioje byloje nepilnamečio berniuko būklė pablogėjo gydant stacionare atsiradus auksinei stafilokoko infekcijai. Berniuko motina prašė priteisti teismo tiek sūnaus patirtą neturtinę žalą (įvertino 70 000 Lt), tiek ir savo, kaip motinos patirtą neturtinę žalą (įvertino 29 000 Lt).

⁶⁹ VOLODKO, Renata. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaką neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007m., p. 94;

⁷⁰ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 143

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Audrius Daukantas, Audronė Daukantienė. v VšĮ Kauno 2-oji ligoninė*, Nr. 3K-7-222/2005, kat.44.2.4.2; 44.5.2.15;

Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškovų ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas ieškinį patenkino iš dalies ir priteisė 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimo motinai, bei 5000 Lt berniukui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl motinos teisės į neturtinės žalos atlyginimą pasisakė, kad neturtinė žala yra atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais, tai yra jai būdingas išimtis reglamentavimas. Neturtinė žala yra asmeninė žala, todėl ji tiesiogiai susijusi su asmeniu bei priklauso nuo paties asmens išgyvenimų bei neatskiriama nuo jos. „Neturtinė žala yra asmeninio pobūdžio, tai kiti asmenys, kurie nėra nukentėjusieji, bet susiję su asmeniu, patyrusiu tokią žalą, teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi tik išimtiniais atvejais.“⁷² Šią išvadą teismas padarė remiantis 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos Komiteto priimta rezoliucija Nr. 75(7), kurioje įtvirtintas bendras principas, kad tretieji asmenys neturi teisės į neturtinės žalos atlyginimą dėl išgyvenimų, susijusių su nukentėjusiojo asmens sužalojimu. O taip pat vadovavosi ir 2000 m. LR CK, kuriame nenumatyta trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą nukentėjusiojo asmens sužalojimo atveju. Remiantis šioje byloje išdėstyta kasacinio teismo argumentacija neturtinė žala trečiajam asmeniui, kuris turi būti arba vienas iš tėvų arba sutuoktinis, gali būti priteista tik jei jis patyrė nepaprastai didelius išgyvenimus, susijusius su nukentėjusiojo sužalojimu. Trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju turi būti vertinama kaip bendros taisyklės išimtis. Šioje byloje konstatuota, kad motina neturi teisės reikalauti neturtinės žalos atlyginimo bendraisiais pagrindais, kadangi nebuvo konstatuota nepaprastai didelių išgyvenimų.

Liberalesnė pozicija išdėstyta civilinėje byloje *R. L. R. L. v A. J.*⁷³, kurioje autoįvykio metu nepilnamečiui berniukui buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, o jo tėvui padaryti nežymūs sveikatos sutrikimai. Berniuko tėvas prašė priteisti teismo tiek sūnaus patirtą neturtinę žalą (įvertino 30 000 Lt), tiek ir savo, kaip tėvo ir kaip jam asmeniškai patirtą neturtinę žalą (įvertino 5 000 Lt). Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino, o apeliacinės ir kasacinės instancijos teismai pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Teismai argumentuodami neturtinės žalos priteisimą tėvui nurodė, kad autoįvykio metu tėvo išgyvenimai iki greitosios pagalbos atvykimo buvo itin skausmingi, jis išgyveno dėl savo sūnaus sveikatos, sveikatos sutrikdymas buvo padarytas tėvo akivaizdoje. Be to, tėvui didelius išgyvenimus sukelia ir tai, kad jo vaikas iki šiol yra gydomas, nėra aišku kaip padaryti sužalojimai paveiks sūnaus sveikatą ateityje ir ar pasekmės ateityje bus pašalintos gydant. Dvasinius išgyvenimus ir nepatogumus taip pat

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Audrius Daukantas, Audronė Daukantienė. v VšĮ Kauno 2-oji ligoninė*, Nr. 3K-7-222/2005, kat.44.2.4.2; 44.5.2.15;

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje *R. L., R. L. v A. J.*, Nr. 3K-3-131/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16; 44.8;

sukelia nuolatinis rūpinimasis vaiku ligoninėje, laukiant operacijų rezultatų, organizavimą vaiko mokymąsi namų sąlygomis.

Šioje byloje pateiktai teismo pozicijai reikėtų pritarti. Ji atitinka 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos Komiteto priimtos rezoliucijos Nr. 75(7) 13 punktą. Šioje byloje buvo konstatuota, kad trečiasis asmuo neabejotinai patyrė itin didelius išgyvenimus, taip pat jis yra nukentėjusiojo tėvas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismas formuoja praktiką, kad neturtinė žala tretiesiems asmenims sveikatos sužalojimo atveju būtų atlyginta tik tais atvejais, kai yra įrodyti nepaprastai dideli išgyvenimai, susiję su nukentėjusiojo asmens sužalojimu. Tuo yra siekiama apibrėžti subjektų ratą bei jį pernelyg neišplėsti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią poziciją dar kartą pabrėžė civilinėje byloje *A. D. v VŠĮ Panevėžio apskrities ligoninė* byloje, kurioje nurodė, kad „ne pats nukentėjusysis, o kitas asmuo, kuris su juo artimai susijęs, teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi tik išimtiniais atvejais.“⁷⁴ Šioje byloje ieškovė turėjo įrodyti, kad ji asmeniškai patyrė nepaprastai didelių išgyvenimų, susijusių su netinkamu sutuoktinio gydymu. Ar buvo nepaprastai dideli išgyvenimai, reikia atsižvelgti į tokias aplinkybes kaip teikiamų sveikatos paslaugų pobūdį, pasekmes pacientui ir trečiajam asmeniui, kokios trukmės, intensyvumo ir su kokiais padariniais pacientui ir trečiajam asmeniui buvo netinkamas gydymo paslaugų teikimas, taip pat turi būti įvertintas ir paciento elgesys bei objektyvios aplinkybės (ligos priežastis, trukmė, eiga, galimybė diagnozuoti laiku ir kt.).⁷⁵ Tik įvertinus visas aplinkybes galima pasakyti ar tretysis asmuo iš tiesų patyrė nepaprastai didelius išgyvenimus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pateikė tam tikrus kriterijus, kuriais vadovaujantis galima konstatuoti ar buvo patirti nepaprastai dideli išgyvenimai, o tai neabejotinai skatina formuoti vienodą teismų praktiką.

Kiek kitokia situacija yra dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims gyvybės atėmimo atveju. 2000 m. LR CK 6.248 str. 1 d. yra įtvirtinta norma, pagal kurią fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą.

Šią normą aiškinant gramatiškai galima padaryti išvadą, kad neturtinės žalos gyvybės atėmimo atveju gali reikalauti tik asmenys, kurie buvo mirusiojo asmens

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v VŠĮ Panevėžio apskrities ligoninė*, Nr. 3K-3-92/2009, kat. 44.5.2.15; 44.2.4.2;

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v VŠĮ Panevėžio apskrities ligoninė*, Nr. 3K-3-92/2009, kat. 44.5.2.15; 44.2.4.2;

išlaikytiniai. Tačiau teisės doktrinoje yra teigiama, kad šie asmenys neturtinės žalos gali reikalauti nepriklausomai nuo darbingumo.⁷⁶ R. Volodko pabrėžia, kad „dvasinių kančių ryšium su artimojo netektimi kompensavimo nusipelno ne tik vienokio ar kitokio pobūdžio turтинiais ryšiais (pvz.: išlaikymo santykiais) su mirusiojo susiję asmenys, bet ir kiti asmenys, natūraliai susiję su mirusiojo glaudžiais dvasiniais ir emociniais ryšiais, suponuojančiais dažniausiai labai stiprų išgyvenimų ir kančių dėl neteisėtai atėmus jam gyvybę patyrimą.“⁷⁷ Teismų praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad dėl gyvybės atėmimo atsiradusią neturtinę žalą gali būti priteista ir asmenims, kurie nebuvo faktiniai mirusiojo išlaikytiniai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą konstatavo, kad teisę į neturtinės žalos atlyginimą gyvybės atėmimo atveju 2000 m. LR CK 6.284 str. 1 d. numatyti asmenys turi neatsižvelgiant į darbingumą, tai yra šią teisę turi ir pilnamečiai vaikai, bet turi būti atsižvelgta į šių asmenų santykius su žuvusiuoju.⁷⁸ Šiuo atveju būtina konstatuoti, ne tik giminystės ryšį, bet ir artimus, glaudžius santykius iki nukentėjusiojo mirties. Kitaip tariant, giminystės fakto neužtenka norint reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.

Baudžiamojoje byloje *R. J. v R. B.*⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, priteisdamas neturtinę žalą žuvusiojo motinai bei broliui, konstatavo, kad jie dėl artimojo mirties patyrė didelius dvasinius išgyvenimus, buvo susiję artimųjų giminaičių ryšiais, o jų tarpusavio glaudūs santykiai pasireiškė kaip nuolatinis vienu kitais rūpinimasis tvarkantis kasdieniniame gyvenime (visi kartu gyveno, kartu tvarkė ūkį, artimai bendravo). Tad vieno kitu rūpinimasis įrodo, kad asmenys siejo glaudūs santykiai.

Santykių su nukentėjusiuoju specifika turi labai didelės reikšmės sprendžiant neturtinės žalos dydžio klausimą. V. Mikelėno nuomone „jeigu jų santykiai su žuvusiuoju buvo blogi, neturtinės žalos atlyginimo dydis mažintinas arba gali būti visai atsisakoma ją atlyginti.“⁸⁰ Autorės nuomone, šiuo atveju neturtinė žala neturėtų būti atlyginama.

⁷⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 395;

⁷⁷ VOLODKO, Renata. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaką neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007m., p. 96-97.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *Aistė Albertavičiūtė, Gilmintas Albertavičius v Nijolė Jachimovičienė, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-86/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16; 44.5.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. J., T. P., R. P. v ADB „RESO Europa“, UAB „Vilniaus autobusai“*, Nr. 3K-3-150/2008, kat. 44.5.2.16;

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. J. v R. B.*, Nr. 2K-503/2008, kat. 1.1.11.1; 1.1.11.9; 1.1.11.10; 1.1.11.11; 1.2.25.4.6; 2.1.15.3.1; 2.1.15.3.2; 2.1.15.3.3;

⁸⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 395;

Neturtinės žalos esmė yra ta, kad ja kompensuojami dėl pažeidimo atsiradusios tiek fizinės kančios, tiek dvasiniai išgyvenimai. O jei giminaičių santykiai buvo blogi, jie nebendravo, tai akivaizdu, kad tokių išgyvenimų nepatiriama.

Apibendrinant teismų praktiką pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismas formuoja praktiką, kad neturtinė žala tretiesiems asmenims sveikatos sužalojimo atveju būtų atlyginta tik tais atvejais, jei yra įrodyti nepaprastai dideli išgyvenimai, susiję su nukentėjusiojo asmens sužalojimu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas siekia kuo aiškiau apibrėžti trečiųjų asmenų ratą, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą bei jį pernelyg neišplėsti.

Dar kartą pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepritaria teismų aiškinimui, pagal kurį pilnamečiai mirusiojo vaikai neturi teisės į neturtinės žalos atlyginimą,⁸¹ kadangi toks aiškinimas pagrįstas iš esmės nacionaliniu reglamentavimu – 2000 m. LR CK 6.284 str. 1 d., kurio nuostatos be pagrindo suprantamos, kaip ribojančios trečiųjų asmenų teises į neturtinės žalos atlyginimą bei siūlo atsižvelgti į 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos Komiteto priimtos rezoliucijos Nr. 75(7) bei Europos deliktų teisės principų nuostatas, kurios nors yra tik rekomendacinės, bet jos įtvirtina tam tikras tendencijas.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *E. P., V. M. v AB „Karigė“*, Nr. 3K-3-351/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16;

III. Neturtinės žalos dydžio nustatymas

Įvertinti neturtinę žalą pinigais yra teismo diskrecija. Nukentėję asmenys turi įrodyti kuo daugiau reikšmingų aplinkybių neturtinei žalai įvertinti. Todėl nukentėjusiųjų asmenų teismui pateiktas jų neturtinės žalos dydis, neturi būti lemiamas. Teisės doktrinoje yra kritikuojama teismų praktika, kai yra vadovaujamosi ieškovų nurodyta neturtinės žalos suma kaip pagrindiniu orientyru nustatyti neturtinės žalos dydį, be to kiekvieną kartą ieškant pagrindų sumažinti ieškovų nurodytą sumą.⁸² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo formuojamoje praktikoje taip pat yra pabrėžęs, kad neturtinės žalos dydžio nustatymas yra teismo funkcija, tik teismas vykdo teisingumą.

Atsižvelgiant į tai, kad skirtingai nuo turtinės žalos, neturtinę žalą įvertinti pinigais yra sudėtinga, nes ši žala pasireiškia pažeidimu vertybės, kuri neturi ekonominio ekvivalento, todėl teisės doktrina siūlo įvairius šios problemos sprendimo būdus.

Vienas iš tokių būdų yra tam tikrų standartų naudojimas. Rengiamos įvairios neturtinės žalos atlyginimo lentelės. Atsižvelgiant į sveikatos sužalojimo laipsnį šioje lentelėse yra pateikiamos teismų priteistas neturtinės žalos dydis. Šias lenteles rengia teismai, doktrina ar ekspertai. Nors šios lentelės yra vertinamos kaip neprivalomos, tačiau teismams yra labai geras orientyras, pradinis rodiklis. Lentelių pagalba yra užtikrinamas teismų praktikos dėl neturtinės žalos atlyginimo vienodumas. Tai sumažina riziką, kad panašioje situacijoje atsidūrę nukentėjusieji bus vertinami nevienodai. Asmenys gali prognozuoti priteistinos neturtinės žalos dydį, todėl tai yra viena iš priežasčių skatinti šalis susitaikyti, taip išvengiant nemažų bylinėjimosi išlaidų, laiko eikvojimo, pakartotinių neigiamų išgyvenimų patyrimo. Šių lentelių trūkumas yra tas, kad juose neatsispindi pinigų „nuvertėjimas“.

Kitas doktrinos siūlomas būdas yra formuliu naudojimas. Šiuo atveju dažniausiai nėra atsižvelgiama į individualius nukentėjusiojo asmens savybes. Pasak A. Rudzinsko formuliu pagalba būtų galima suvienodinti neturtinės žalos dydį. A. Rudzinkas siūlo naudoti tokią formulę: $S_d \times K_n \times B_d = M_s$. Šioje formulėje:

M_s - atlygintinos neturtinės žalos dydis;

S_d – neturtinės skriaudės dydis litais. Jis apskaičiuojamas kaip sandauga 100 vidutinių darbo užmokesčio ir koeficiento, priklausančio nuo kaltės rūšies bei nusikaltimo pavojingumo;

K_n – nukentėjusiojo kaltė;

⁸² CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 177;

B_d - bausmės dydis⁸³

Ši formulė turi tam tikrų trūkumų. Visų pirma ji gali būti naudojama tik apskaičiuojant neturtinę žalą nukentėjusiems nuo nusikaltimo. Šioje formulėje nėra atsižvelgiama į individualias nukentėjusiojo savybes, o absoliutinami objektyvus kriterijai. Be to, yra siūloma atsižvelgus į konkrečias bylos aplinkybes sumažinti neturtinės žalos dydį 1/3. Tačiau A. Rudzinskas numatęs sumažinimo neturtinės žalos dydžio galimybę, nenumatė padidinimo galimybes. Tad nustatė maksimalų neturtinės žalos dydį, kuris gali būti tik mažinamas.

Kaip jau buvo minėta naudojant formules iki minimumo yra sumažinama galimybė teismui įvertinti individualias nukentėjusiojo savybes, kurios yra reikšmingos nustatant neturtinės žalos dydį. O privalomumai šių formulių naudojimo yra neturtinės žalos dydžio nustatymo nuspėjamumas, vienodos teismų praktikos formavimas.

G. Dannemannas pateikia dvi alternatyvias neturtinės žalos dydžio apskaičiavimo metodikas:

1) priteisti pinigų sumą, už kurią bet kuris asmuo savanoriškai sutiktų iškęsti neturtinių vertybių pažeidimą;

2) priteisti tokią pinigų sumą, kuri leistų asmeniui patirti tokius teigiamus išgyvenimus, kurie kompensuotų patirtus neigiamus išgyvenimus.⁸⁴

Tačiau pirmos metodikos trūkumas yra tas, kad net už didžiausią pinigų sumą vargu ar asmenys sutiktų patirti išgyvenimus susijusius su pvz. vaiko netekimu, regėjimo netekimu ir pan. Be to, ši metodika pagrįsta būtent asmens subjektyvumu. Antrosios metodikos trūkumas, kad sudėtinga įvertinti kokie teigiami išgyvenimai galėtų kompensuoti patirtą žalą, asmenys skirtingai vertina.

Taip pat nustatant neturtinės žalos dydį yra siūloma vadovautis įvairiais kriterijais.

D. Mikelėnienė ir V. Mikelėnas apibendrina skirtingų valstybių įstatymuose nurodomus kriterijus bei nurodė, kad „tai tiek pakankamais konkrečiais, tiek vertinamaisiais požymiais apibrėžiami kriterijai (atsakovo kaltė, nukentėjusiojo patirtų fizinių ir dvasinių kančių pobūdis ir trukmė, individualios nukentėjusiojo savybės (lytis, amžius, profesija, giminystės laipsnis, pajamos), šalių turtinė padėtis, teisingumo ir protingumo kriterijai, kitos svarbios bylos aplinkybės).⁸⁵

⁸³ RUDZINSKAS, Antanas. Nusikalstant padarytos žalos moralinės (neturtinės) žalos apskaičiavimo metodikos problemos. *Jurisprudencija*, 1999, nr. 12(4), p. 42-43;

⁸⁴ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 178;

⁸⁵ MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p. 24;

Kriterijai, kuriais vadovaujantis yra apskaičiuojamas neturtinės žalos dydis yra įtvirtinti ir Europos deliktų teisės principuose, kurių 10:301 str. 2 d. nurodo, kad turi būti atsižvelgiama į visas bylos aplinkybes, įskaitant pažeidimo sunkumą, trukmę ir pasekmes. O į asmens kaltę atsižvelgiama tik tuomet, kai tai turėjo lemiamą įtaką žalai.

1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos priimtoje rezoliucijoje Nr. 75(7) 12 p. yra numatyta, kad turi būti atsižvelgta į fizinių ir dvasinių kančių sunkumą bei trukmę.

Įsigaliojus 2000 m. LR CK buvo atsisakyta minimalių ir maksimalių neturtinės žalos dydžių. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, tačiau jis turi atsižvelgti į 2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. įtvirtintus kriterijus. Teismas turi atsižvelgti į:

- 1) pasekmes;
- 2) neturtinę žalą padariusio asmens kaltę;
- 3) neturtinę žalą padariusio asmens turtinę padėtį;
- 4) padarytos turtinės žalos dydį;
- 5) kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes;
- 6) į sąžiningumo, teisingumo, protingumo kriterijus.

Šis kriterijų sąrašas yra neišsamus, teismai gali pripažinti ir kitus kriterijus svarbiais, pvz. nukentėjusiojo elgesys, asmeninės savybės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad nustatant neturtinės žalos dydį turi būti įvertinta kriterijų visuma, tai yra „ir aplinkybės, dėl kurių neturtinės žalos dydis gali būti didesnis, ir aplinkybės, dėl kurių jis gali būti nustatytas mažesnis.“⁸⁶ Negalima sureikšminti nei vieno kriterijaus, tačiau sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais visgi didesnę reikšmę turi sukeltos pasekmės. Šis kriterijus nustatant neturtinės žalos dydį turi didesnę reikšmę nei kiti kriterijais. Tai paaiškinama, kad sveikata ir gyvybė yra labiausiai ginamos vertybės. Šiais atvejais žalą padariusio asmens turtinę padėtį neturi būti laikoma lemiamu kriterijumi nustatant neturtinės žalos dydį. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „vertybiniai teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijai yra bendrieji teisės principai, konkrečioje situacijoje užtikrinantys priešingų interesų pusiausvyrą, atsižvelgiant į situacijos ypatumus. Minėti principai taikomi, kai teisės normos tam tikros faktinės situacijos apskritai nereglamentuoja arba reglamentuoja iš dalies, pvz. padarytos neturtinės žalos dydžio ribų nustatymą.“⁸⁷

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v UAB „Ranga IV“, Nr. 3K-3-450/2006, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.16; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje A. L. v UAB „Pajūrio mediena“, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4; 44.2.4.2.;

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje A. F. v S. V. V. Č., Nr. 2K-669/2006, kat. 2.1.12.2.1.; 2.4.2.2.;

Sekančiame darbo skyriuje bus analizuojama teismų praktika dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo neturtinės žalos dydžio nustatymo atskirų kategorijų bylose.

3.1. Gydytojų atsakomybės bylose

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo pacientui mirus.

Civilinėje byloje *Romualdas Velička, Danguolė Lionė Veličkienė v Viešoji įstaiga Kauno 2-oji klinikinė ligoninė, Viešoji įstaiga Kauno klinikinė infekcijos ligoninė*⁸⁸ 150 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista dukters netekusiems tėvams. Gydytojai klaidingai diagnozavo ligą, dėl to atliko operaciją, jos metu išsivysčiusios komplikacijos sąlygojo pacientės mirtį. Tėvai neturtinę žalą įvertino 215 000 Lt. Pasekmės yra labai skaudžios – artimojo žmogaus mirtis. Pirmosios instancijos teismas ieškovas priteisė 60 000 Lt neturtinės žalos. Vienas iš kriterijų lemiančių tokio dydžio neturtinės žalos priteisimą buvo atsakovo turtinė padėtis ir jo gydomų pacientų interesai. Tačiau apeliacinės instancijos teismas su tokia neturtinės žalos dydžiu nesutiko bei nurodė, kad reikia atsižvelgti gydytojų pažeidimo pobūdį, apimtį, pasekmes, mirusios pacientės asmenines savybes, tėvų patirtų dvasinių kančių pobūdį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo sprendimą. Šioje byloje derėtų sutikti su apeliacinės instancijos teismo bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo motyvais. Pirmosios instancijos teismas pernelyg sureikšmino sveikatos priežiūros įstaigos turtinę padėtį ir dėl to nepagrįstai nustatė tik 60 000 Lt neturtinę žalą. Šiuo atveju pasekmės yra negrįžtamos. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir konstatavo, kad klaidingas diagnozavimas nevertinamas kaip didelis neatsargumas, nes esminiai tyrimai buvo atlikti, tačiau maksimalių pastangų principą gydytojai pažeidė. Tad nustatant neturtinės žalos dydį reikia įvertinti kriterijų visumą ir nesureikšminti vieno iš jų.

Kitoj byloje *Arūnas Mileris, Valė Kilipienė v VšĮ Šiaulių rajono pirminės sveikatos priežiūros*⁸⁹ mirusios pacientės dviems nepilnamečiams vaikams ir motinai buvo priteista po 50 000 Lt neturtinės žalos (bendrai 150 000 Lt). Ieškovai neturtinę žalą įvertino 1 000 000 Lt (kiekvienam po 333 333). Šioje byloje tiek pirmosios instancijos teismas, tiek ir apeliacinės instancijos teismas, tiek ir kasacinės instancijos teismas vieningai

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Romualdas Velička, Danguolė Lionė Veličkienė v Viešoji įstaiga Kauno 2-oji klinikinė ligoninė, Viešoji įstaiga Kauno klinikinė infekcijos ligoninė*, Nr. 3K-3-1180/2003, kat.39.2.4; 39.3; 39.6.2.1;

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Arūnas Mileris, Valė Kilipienė v VšĮ Šiaulių rajono pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 3K-3-511/2004, kat.39.2.3; 94.2;

pripažino, kad 150 000 Lt neturtinės žalos dydis yra tinkama kompensacija į ieškovų patirtus išgyvenimus. Buvo atsižvelgta, kad žalos padarymas siejamas su mirtimi, taip pat ir į mirusiosios asmens savybes, kad ji buvo jauno amžiaus, turėjo nepilnamečius vaikus, į motinos ligą ir nedarbingumą, o taip pat buvo atsižvelgta ir į atsakovo turtinę padėtį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad vien atsakovo turtinė padėtis, kaip vienas iš kriterijų negali nulemti neturtinės žalos dydžio. Tačiau šioje byloje nėra aišku, kodėl neturtinės žalos sumos visiems ieškovams buvo priteistos vienodos. Sudėtinga sulygtinti nepilnamečių vaikų išgyvenimus bei skausmą dėl motinos netekimo bei motinos skausmą dėl vienintelės dukters netekimo.

Civilinėje byloje *Olegas Rysis, Margarita Rysytė, Violeta Rysytė, Jadvyga Komarova, Nikolajus Komarovas v VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*⁹⁰ 120 000 Lt neturtinės žalos lygiomis dalimis buvo priteista pacientės mirties atveju net 5 artimiesiems (tėvams, sutuoktiniui, nepilnamečiams vaikams). Ieškovai patirtą neturtinę žalą buvo įvertinę 215 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas ieškinį dėl neturtinės žalos atmetė, apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies, nustatė, kad 120 000 Lt yra tinkama kompensacija. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė, kad mirusioji buvo jauno amžiaus, turėjo nepilnamečius vaikus, senus tėvus, kuriems jos mirtis sukėlė dvasinį skausmą, išgyvenimus, taip pat atsižvelgė ir į atsakovo turtinę padėtį. Įvertinęs šiuos kriterijus bei taikydamas teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijus priteisė ieškovams lygiomis dalimis 120 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo argumentais dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo.

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo pacientui sužalojus sveikatą.

Didžiausia neturtinė žala dėl gydytojų kaltės buvo priteista visuomenėje didelį atgarsį sulaukusioje Zdanių byloje.⁹¹ Šioje byloje naujagimiams buvo priteista po 200 000 Lt neturtinės žalos, o tėvams po 50 000 Lt. Argumentuodamas tokį sprendimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsižvelgė į neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus. Taip pat pažymėjo, kad 2000 m. LR CK 6.250 str. įtvirtintas kriterijų sąrašas nėra išsamus ir priklausomai nuo aplinkybių, teismas gali pripažinti ir kitus kriterijus svarbiais. Tačiau esminis kriterijus yra sveikatos sužalojimo pasekmės. Šioje byloje naujagimiams buvo nudeginti kūnai, jiems buvo atliktos odos persodinimo operacijos, tačiau toks sveikatos sužalojimas negali būti pašalintas iš karto. Ateityje jų dar laukia chirurginės intervencijos.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *Olegas Rysis, Margarita Rysytė, Violeta Rysytė, Jadvyga Komarova, Nikolajus Komarovas v VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-16/2004, kat.39.6.2.12;

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *L. Z., M. Z., V.Z., G.Z. v VšĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat.44.2.4.2; 44.8;

Taip pat įvertino ir tai, kad gydytojų kaltė pasireiškė neatsargumu. Buvo atsižvelgta ir į sveikatos priežiūros įstaigos turtinę būklę, finansavimo šaltinius, lėšas. Galima daryti pagrįstą išvadą, kad teismas atsižvelgė į visas bylos aplinkybes bei pagrįstai naujagimių patirtą neturtinę žalą įvertino po 200 000 Lt. Tačiau tokio pat nuoseklumo pasigendama argumentuojant po 50 000 Lt neturtinės žalos priteisimą tėvams. Neaišku kodėl abiem tėvams priteistas neturtinės žalos dydis yra vienodas. Juk tėvas tapo priverstinis donoras ir dėl to patyrė ir fizines kančias. Trūksta argumentų kodėl būtent toks neturtinės žalos dydis buvo priteistas. Be to, argumentas „teisingumo sumetimais“ yra labai neapibrėžtas.

Civilinėje byloje *E. J. v Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*⁹² 40 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista nukentėjusiajai, kuriai operacijos metu dėl gydytojų nerūpestingumo organizme tarp kepenų ir dešiniojo inksto buvo palikta chirurginė adata. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 65 000 Lt. Teismai priteisdami 40 000 Lt neturtinės žalos nurodė, kad ieškovė patyrė fizinius skausmus, taip pat yra susirūpinusi ir dėl būsimų pasekmių. Be to, adatos pašalinimas ieškovei, sergančiai kita sunkia liga, buvo pavojingas. Įvertinus visas bylos aplinkybes galima teigti, kad šis neturtinės žalos dydis yra pagrįstas, kadangi prie neturtinės žalos yra priskiriami ne tik išgyvenimai dėl esamų pasekmių, bet ir dėl būsimų.

Civilinėje byloje *Audrius Daukantas, Audronė Daukantienė. v VšĮ Kauno 2-oji ligoninė*⁹³ 5 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista asmeniui, kuriam gydantis sveikatos priežiūros įstaigoje atsirado infekcija. Ieškovas neturtinę žalą įvertino 29 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas patenkino dalį reikalavimų bei atsižvelgęs, kad sukeltos pasekmės buvo nesunkios, gydytojų veiksmuose nebuvo šiurkščių profesinių klaidų, taip pat ir į ieškovo didelį neatsargumą, vadovaudamasis teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principais nustatė, kad 5 000 Lt yra tinkama kompensacija. Šis neturtinės žalos dydis yra pagrįstas, kadangi sukeltos pasekmės buvo nesunkios, be to ir pats ieškovas prisidėjo prie žalos atsiradimo.

Civilinėje byloje *O. K. v Vilniaus miesto viešoji įstaiga Naujininkų poliklinika*⁹⁴ 4 500 Lt neturtinės žalos buvo priteista ieškovei dėl padaryto mergystės plėvės pažeidimo. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 250 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas priteisė tik 500 Lt neturtinės žalos. Argumentuodamas tokį sprendimą pirmosios

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *E. J. v Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*, Nr. 3K-3-337/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.15; 114.11;

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Audrius Daukantas, Audronė Daukantienė. v VšĮ Kauno 2-oji ligoninė*, Nr. 3K-7-222/2005, kat.44.2.4.2; 44.5.2.15;

⁹⁴ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *O. K. v Vilniaus miesto viešoji įstaiga Naujininkų poliklinika*, Nr. 2A-510/2007, kat. 44.5.2.15; 44.2.4.2;

instancijos teismas nurodė, kad ieškovei buvo sukeltas tik trumpalaikis išgąstis, skausmas bei nepatogumas. Be to atsižvelgė ir į tai, kad ieškovė paviešino savo sužalojimo faktą spaudoje, o tai sukėlė neigiamas pasekmes tiek Vilniaus miesto viešajai įstaigai Naujininkų poliklinikai (atsakovui), tiek ir gydytojai. Šis argumentas yra nepagrįstas, kadangi neigiamas pasekmes atsakovui sukėlė ne ieškovė, o gydytoja savo neteisėtais veiksmais. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą bei nustatė, kad 4 500 Lt yra tinkama kompensacija. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į ieškovei padaryto sužalojimo specifiką, taip pat ir į fizinį skausmą, dvasinį sukrėtimą, kurį sukėlė apžiūros rezultate patirtas sužalojimas. Šioje byloje reikšmingomis aplinkybėmis buvo pripažintos ir tokios aplinkybės, kad „ieškovė buvo išauklėta religingoje konservatyvių pažiūrų šeimoje, kurioje skaistumas ikivedybiniuose santykiuose pripažįstamas vertybe.“⁹⁵

Analizuojant teismų praktiką gydytojų atsakomybės už neturtinę žalą padarytą pacientams galima padaryti tokius apibendrinimus.

1) Esminis kriterijus atlyginant neturtinę žalą padarytą sužalojus paciento sveikatą turi būti sveikatos sužalojimo pasekmės ir dėl to patirti dvasiniai ir fiziniai išgyvenimai. Reikia taip pat įvertinti kaip sveikatos sužalojimas paveiks sveikatą ateityje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šios kategorijos bylose laikosi nuoseklios praktikos, kuomet už sunkiausius sveikatos sužalojimus yra priteisiamos didžiausios neturtinės žalos sumos.

Pacientės mirties atveju artimiems priteistas neturtinės žalos dydis viršija 100 000 Lt sumą. Tačiau problema yra ta, kad pasigendama priteistos neturtinės žalos diferencijavimo nukentėjusiems. Teismų praktikoje visiems ieškovams priteisiama neturtinė žala lygiomis dalimis.

2) Gydytojai yra savo srities profesionalai, todėl turi vadovautis maksimalių pastangų principu. Net menkiausias šio principo pažeidimas sukelia atsakomybę.

3) Žalą padariusio asmens turtinė padėtis neturi būti lemiamas kriterijus. Sveikatos priežiūros įstaigos (išskyrus privačias) yra nepelno siekiančios įstaigos, tačiau tai neturi būti vienintelis pagrindas mažinant neturtinės žalos dydį. Turi būti atsižvelgta į kriterijų visumą.

Reikia taip pat pažymėti, kad „atsakovo teisinis statusas sprendžiant žalos atlyginimo klausimą nėra svarbus, nes tiek materialinėse, tiek proceso teisės normose įtvirtintas teisinių santykių subjektų lygiateisiškumo principas“.⁹⁶ Tad neturi reikšmės ar

⁹⁵ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *O. K. v. Vilniaus miesto viešoji įstaiga Naujininkų poliklinika*, Nr. 2A-510/2007, kat. 44.5.2.15; 44.2.4.2;

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *E. J. v. Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*, Nr. 3K-3-337/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.15; 114.11;

žalą padaręs asmuo yra privatus ar viešas, taip pat juridinis ar fizinis. Visi subjektai turi būti traktuojami vienodai.

3.2. Darbdavio atsakomybės bylos

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo darbuotojui mirus.

Civilinėje byloje *L. K., V. K. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*⁹⁷ po 35 000 Lt buvo priteista tėvams netekus sūnaus. Sūnus buvo nužudytas darbo vietoje dėl trečiojo asmens nusikalstamų veiksmų. Tėvai iš sūnaus darbdavio AB „Lietuvos geležinkeliai“ reikalavo priteisti 500 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmėtė. Tokį sprendimą motyvavo tuo, kad nelaimingas įvykis atsitiko susiklosčius nenumatytoms aplinkybėms, kurių darbdavys negalėjo kontroliuoti ir išvengti padarinių. Apeliacinės instancijos teismas tokį sprendimą panaikino. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad darbdavys pažeidė pareigą užtikrinti darbuotojams saugią darbo aplinką, kurioje darbuotojas būna darbdavio pavedimu, jo interesais ar kitaip susijęs su darbu. Atsakovas yra finansiškai pajėgi įmonė, todėl gali užtikrinti darbuotojams saugią aplinką. Atsižvelgus į pasekmes, taip pat į aplinkybę, kad dėl mirties darbuotojas buvo nekaltas, apeliacinės instancijos teismas priteisė tėvams po 35 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad šis dydis yra ne per didelis bei neviršija įprastai teismų praktikoje taikomų ribų. Šioje byloje svarbu pažymėti, kad tiesioginė darbuotojo mirties priežastis buvo neteisėti trečiojo asmens veiksmai. Tuo tarpu darbdavio neveikimas prisidėjo prie įvykio atsiradimo tik netiesiogiai. Todėl būtų pagrįsta, kad neturtinės žalos dydis priteistinas iš netiesiogiai prisidėjusio prie įvykio būtų mažesnis negu teismų praktikoje įprastai gyvybės atėmimo bylose taikomo dydžio vidurkis. Nukentėję asmenys visuomet gali kreiptis į tiesiogiai žalą padariusį asmenį dėl jiems padarytos neturtinės žalos atlyginimo. Neturėtų būti pelnomasi iš netiesiogiai prie žalos prisidėjusių asmenų. Be to, autorė pasigedo argumentų kodėl būtent toks dydis buvo priteistas nukentėjusiems asmenims, kokias kriterijais remiantis. Teismas apsiribojo tik jų išvardinimu, bet ne vertinimu.

Civilinėje byloje *V. M., I. M., S. M. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*⁹⁸ po 15 000 neturtinės žalos buvo priteista sutuoktinei bei dviem vaikams netekus tėvo (vyro). Jis žuvo darbe įvykus nelaimingam atsitikimui. Žuvusysis buvo neblaivus. Ieškovai reikalavo

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 nutartis civilinėje byloje *L. K., V. K. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-476/2008, kat. 16.2.1;

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 nutartis civilinėje byloje *V. M., I. M., S. M. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-566/2008, kat. 44.5.2.16;

atlyginti 100 000 Lt neturtinės žalos. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas priteisė kiekvienam iš ieškovų po 15 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, kadangi darbdavys neužtikrino, kad būtų laikomasi instrukcijų ir taisyklių. Darbdavys turi darbą organizuoti taip, kad darbuotojams nebūtų galimybės girtauti, neblaivūs darbuotojai būtų nušalinami nuo darbo. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į žuvusiojo girtumo faktą ir įvertino, kad dėl žalos yra 50 proc. jo kaltės. Pritartina apeliacinės instancijos teismo pozicijai, kad jis vadovavosi ne ieškovų pateikta neturtinės žalos suma kaip orientyru, o pats nustatė atlygintinos neturtinės žalos dydį, o po to atsižvelgęs į darbdavio ir žuvusiojo asmens mišrią kaltę, priteisė kiekvienam ieškovui po 15 000 Lt.

Analogiškai neturtinės žalos dydžiai buvo priteisti ir civilinėje byloje *R. G., E. G., D. G. v UAB „Statreksas“*⁹⁹ sutuoktinei bei dviems vaikams, kurių tėvas (vyras), būdamas darbo vietoje neblaivus buvo mirtinai sužalotas. Šiuo atveju ieškovės neturtinę žalą įvertino po 40 000 Lt. Neturtinės žalos dydis buvo sumažintas atsižvelgus į žuvusiojo neblaivumą.

Civilinėje byloje *D. E. v UAB „Transmėja“*¹⁰⁰ 35 550 Lt neturtinės žalos buvo priteista ieškovei netekus sutuoktinio. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 65 100 Lt. Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino iš dalies ir priteisė ieškovei 6510 Lt neturtinės žalos. Nelaimingo atsitikimo priežastimi buvo eismo taisyklių pažeidimas, vairuotojo neblaivumas ir tai, kad jis nebuvo aprūpintas darbo drabužiais su šviesą atspindinčiais elementais. Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad pats žuvusysis prisiėmė riziką, kadangi jis buvo neblaivus, ėjo per važiuojamąją dalį neleistinoje vietoje tamsiu paros metu be jokių šviesą atspindinčių ženklų bei drabužių. O darbdavys pažeidė bendrą pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, kadangi darbuotoją neaprūpino asmens saugos priemonėmis. Atsižvelgus į šias aplinkybes neturtinės žalos dydis buvo sumažintas iki 10 proc. ieškovės prašomos sumos. Apeliacinės instancijos teismas sprendimą pakeitė bei priteisė 32 550 Lt neturtinės žalos atlyginimo. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad tiek darbdavio, tiek darbuotojo kaltės dydis yra vienodas, po 50 proc., todėl ieškovei turi būti priteista 32 550 Lt. Taip pat buvo atsižvelgta ir į tai, kad ieškovė dėl sutuoktinio mirties labai išgyveno, o streso pasekmės pasunkino jos sveikatos būklę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendimą paliko nepakeistą. Autorė sutinka su pirmosios instancijos teismo sprendimu. Žuvusysis pats prisiėmė riziką dėl savo veiksmų. Pats

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. G., E. G., D. G. v UAB „Statreksas“*, Nr. 3K-3-482/2007, kat. 73.2.1;

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *D. E. v UAB „Transmėja“*, Nr. 3K-3-348/2007, kat. 44.2; 44.2.4.2; 44.5.2.17; 92;

žuvusysis ignoravo kiekvienam asmeniui suprantamas taisykles. Būdamas neblaivus, be to dar tamsiu paros metu, ėjo per važiuojamąją dalį neleistinoje vietoje. Atsakovo kaltė pasireiškė tik apsaugos priemonių nesuteikimu. Tad yra akivaizdu, kad žuvusiojo kaltės laipsnis yra didesnis.

Analizuojant minėtas bylas pažymėtina, kad darbdavio kaltė pasireiškia net menkiausiu darbo saugos taisyklių pažeidimu arba bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimu. Neturtinės žalos dydžiai teismų praktikos yra mažinami atsižvelgus į darbuotojų neblaivumą (50 proc., 20 proc.). Autorės nuomone, esant darbuotojų neblaivumui, jų kaltės laipsnis turėtų būti didesnis negu 50 proc., kadangi tokia jų būklė sumažina galimybes į susidariusią situaciją reaguoti adekvačiai. Tad būnant darbe neblaiviam, pats žuvusysis turėtų prisiimti riziką dėl savo veiksmų padarinių.

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo darbuotojui sužalojus sveikatą

Civilinėje byloje *Z. J. v UAB „Rejona“*¹⁰¹ 50 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista nukentėjusiajam, kuris darbo metu darbo vietoje nukrito su liftu iš 2 metro aukščio ir dėl to patyrė sunkų sveikatos sužalojimą. Jis neteko 100 proc. darbingumo. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 180 000 Lt. Teismai priteisdami nukentėjusiajam 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti įvertino sužalojimo pasekmes, taip pat buvo atsižvelgta ir į tai, kad paties nukentėjusiojo didelis neatsargumas prisidėjo prie žalos atsiradimo. Nukentėjusiojo asmens didelis neatsargumas pasireiškė tuo, kad jis dirbo su įrenginiu, todėl turėjo žinoti apie galimus pavojus ir elgtis dėl to atitinkamai. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad dėl sveikatos sužalojimo yra 30 proc. darbdavio kaltės, o 70 proc. nukentėjusiojo asmens kaltės. Taip pat buvo atsižvelgta, kad darbdavys dalį neturtinės žalos (4000 Lt) jau atlygino. Apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydžio nepakeitė. Vertinant šios bylos aplinkybes neturtinės žalos dydis yra pagrįstas, kadangi nuo įrenginio nukentėjo ne pašalinis asmuo, kuris galėjo nesuvokti rizikos, bet darbuotojas, kuris kiekvieną darbo dieną dirbo su tuo įrenginiu, todėl jo elgesio vertinimas yra kitoks. Darbuotojas užlipęs ant platformos, kuri nebuvo pritaikyta žmonėms kelti, prisiėmė ir dalį rizikos už savo veiksmų pasekmes.

Civilinėje byloje *A. L. v UAB „Pajūrio mediena“*¹⁰² 50 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista nukentėjusiajam, kuris darbo metu buvo sužalotas, neteko 85 proc. nedarbingumo. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 150 000 Lt. Teismai konstatavo tiek

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Z. J. v UAB „Rejona“*, Nr. 3K-3-540/2006, kat. 16.2.4;

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v UAB „Pajūrio mediena“*, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4; 44.2.4.2.;

nukentėjusiojo asmens, tiek ir darbdavio neteisėtus veiksmus. Nukentėjusysis pažeidė instrukcijos reikalavimus ir dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas. Darbdavio neteisėta veika pasireiškė netinkamai parengta instrukcija. Tačiau išsiskyrė pirmosios instancijos teismo ir apeliacinės instancijos teismo priteisti neturtinės žalos dydžiai. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad atsižvelgiant į nukentėjusiojo asmens kaltę, priteistina neturtinė žala gali būti mažinama trečdaliu ir priteisė 100 000 Lt. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad nukentėjusiojo asmens elgesys buvo neatsargus. Jis, kaip patirtį turintis darbuotojas, privalėjo suprasti, kad dėl jo veiksmų kils pasekmės. Prieš kirpdamas paketo paketavimo juostas, jis privalėjo užėti už paketo galo, o to nepadaręs, buvo sužalotas krentančių lentų. Didesnis kaltės laipsnis yra nukentėjusiojo asmens, o ne darbdavio, todėl neturtinės žalos dydis ir buvo sumažintas iki 50 000 Lt. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nukentėjusiojo asmens elgesys gali turėti reikšmės nustatant neturtinės žalos dydį. „Darbuotojo padarytas darbų saugos norminių aktų pažeidimas ar elementarios savisaugos reikalavimų nesilaikymas gali būti teismo pripažintas kaip vienas iš kriterijų, reikšmingų darbuotojui padarytos neturtinės žalos dydžiui nustatyti.“¹⁰³ Šioje byloje neturtinės žalos dydis yra pagrįstas. Darbuotojui šis darbas buvo kasdieninis, įprastas, todėl jis turėjo suvokti savo elgesio pasekmes. Pačių elementariausių taisyklių nesilaikymas ir sukėlė tokius sunkius padarinius. Iš tiesų tiesioginė priežastimi ir buvo darbuotojo veiksmai. Jo kaltės laipsnis akivaizdžiai yra didesnis nei darbdavio, todėl ir neturtinės žalos dydis atsižvelgus į visas bylos aplinkybes yra tinkamai nustatytas.

Taip pat 50 000 Lt buvo priteista civilinėje byloje *A. R. v UAB „Viltis“, UAB „Šiaulių kelias*¹⁰⁴“ darbuotojui, kuriam lūžo krūtinės, kojos kaulai, amputuota dešinė koja, neteko 60 proc. darbingumo. Nelaimingas atsitikimas įvyko dėl blogo darbo organizavimo, be to nukentėjusysis darbo metu buvo neblaivus. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 50 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas priteisė 30 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad darbdavys pažeidė eilę darbų saugos reikalavimų, tačiau taip pat buvo įvertinta ir tai, kad darbuotojas buvo supažindintas su reikalavimu nestovėti po pakeltu kroviniu, darbo metu būti blaiviam. Darbuotojas šių reikalavimų nesilaikė, todėl buvo konstatuotas nukentėjusiojo asmens didelis neatsargumas ir atitinkamai neturtinė žala sumažinta iki 30 000 Lt. Apeliacinės instancijos teismas su pirmosios instancijos teismo argumentais nesutiko bei nurodė, kad

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v UAB „Pajūrio mediena“*, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4; 44.2.4.2.;

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v UAB „Viltis“, UAB „Šiaulių kelias“*, Nr. 3K-3-219/2008, kat. 44.5.2.4; 114.8.2;

„pagal 2000 m. LR CK 6.282 str. 1 d. reikalavimas priteisti neturtinę žalą gali būti sumažintas arba atmestas (...), tačiau nukentėjusiojo prašomas priteisti kaip neturtinė žala nuostolių dydis negali būti vertinamas kaip nustatytas, nes šio nustatymas yra teisingos kompensacijos principo įgyvendinimas ir priskirtas teisingumą vykdančiam subjektui – teismui.“¹⁰⁵ Apeliacinės teismo pozicija yra logiška, nes neturtinės žalos dydį nustato teismas, o nekentėję asmenys turi pagrįsti kuo daugiau reikšmingų kriterijų, todėl teismų praktikoje būtų pagrįsta nereikalauti ieškinyje nurodyti neturtinės žalos sumos. Teismai įvertinę visas reikšmingas aplinkybes patys nustatytą neturtinės žalos dydį. Šiuo metu formuojasi ydinga praktika, kai teismai, konstatavę nukentėjusiojo asmens kaltę, mažina neturtinės žalos dydį atsižvelgę į ieškinyje nurodytą sumą. Vadinasi, tikėtina, kad tiems ieškovams, kurie nurodė ieškinyje didesnę neturtinės žalos sumą, priteisiamas ir didesnis neturtinės žalos dydis. Tai yra neteisinga. Sveikatos sužalojimo atveju teismai visų pirma turi atsižvelgti į sužalojimo pasekmes. Šioje byloje ieškovui buvo amputuota koja, jis neteko 60 proc. nedarbingumo, tačiau savo neturtinę žalą įvertino tik 50 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas būtent ir vadovavosi jo pateiktu įvertinimu ir atsižvelgęs į nukentėjusiojo kaltę neturtinės žalos dydį atitinkamai sumažino. Vadinasi galima daryti išvadą, kad jei nukentėjęs asmuo būtų reikalavęs didesnės neturtinės žalos, tai ir teismas būtų atitinkamai priteisęs didesnę.

Civilinėje byloje *V.V. v UAB „Žemaitijos deguonis“*¹⁰⁶ 30 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista darbuotojui, kuris darbo metu dėl įvykusio sprogo neteko 40 proc. darbingumo. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 150 000 Lt. Teismai nustatė, kad 30 000 Lt bus tinkama kompensacija. Pirmosios instancijos teismas nustatydamas neturtinės žalos dydį atsižvelgė į nukentėjusiojo asmens savybes, tai yra jo „jauną amžių, ribotą galimybę dirbti sunkų darbą, ribotas galimybes gyventi visavertį gyvenimą, estetinius faktorius.“¹⁰⁷ Taip pat buvo atsižvelgta ir į pasekmes, išvaizdos pakenkimą, darbdavio turtinę padėtį. Darbdavys privalėjo imtis priemonių, kad užtikrintų saugias darbo sąlygas. Trečiojo asmens neteisėti veiksmai neatleidžia darbdavio nuo atsakomybės, kadangi darbdavys, atsižvelgęs į vykdomos ūkinės veiklos pobūdį, turėjo ir galėjo įgyvendinti saugumo priemones. Šioje byloje nenustatyta, kad nukentėjusysis prisidėjo prie žalos atlyginimo.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v UAB „Viltis“, UAB „Šiaulių kelias“*, Nr. 3K-3-219/2008, kat. 44.5.2.4; 114.8.2;

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V.V. v UAB „Žemaitijos deguonis“*, Nr. 3K-3-575/2006, kat. 16.2.1; 16.2.4; 44.5.2.16;

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V.V. v UAB „Žemaitijos deguonis“*, Nr. 3K-3-575/2006, kat. 16.2.1; 16.2.4; 44.5.2.16;

Civilinėje byloje A. Ž. v UAB „Ranga IV“¹⁰⁸ 25 000 Lt neturtinės žalos priteista darbuotojui, kuris nukrito iš 2,85 m aukščio ir patyrė pavojingą gyvybei sužalojimą, tai yra smegenų pakenkimą ir kaukolės pamato lūžį. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 50 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas priteisė 25 000 Lt neturtinės žalos, kadangi nukentėjusiojo asmens patirtas sužalojimas yra sunkus, o pasekmės gali išryškėti ir vėliau, be to dabar nukentėjusysis nuolat turės rūpintis savo sveikata. Buvo atsižvelgta ir į nukentėjusiojo asmens jauną amžių, patirto sužalojimo įtaką įgyjant išsilavinimą, dirbant, kuriant šeimą, paprastą neatsargumą. Visa tai buvo laikoma reikšmingomis aplinkybėmis nustatant neturtinės žalos dydį. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydį sumažino iki 12 500 Lt, kadangi konstatavo paties nukentėjusiojo asmens didelį neatsargumą ir nurodė, kad jam tenka 50 proc. kaltės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su tokiu įvertinimu, o konstatavo, kad nukentėjusiojo veiksmai vertinami kaip paprastas neatsargumas. Kadangi yra paprastas neatsargumas, tuomet nėra pagrindo mažinti arba atsisakyti priteisti neturtinę žalą. Taip pat buvo pabrėžta, kad ne tik sužalojimo pasekmės yra esminis kriterijus nustatant neturtinės žalos dydį, bet taip pat ir šių sužalojimo pasekmių įtaka tolimesniam gyvenimui. Nustatant neturtinės žalos dydį reikia atsižvelgti į tai, kad sveikata ir gyvybė yra absoliučios vertybės, todėl negali būti vertinamos vienodai su kitomis teisėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad nustatant neturtinės žalos dydį darbuotojui sužalojus sveikatą yra atsižvelgiama į darbuotojo elgesį. Jei darbuotojo veiksmai pasireiškė paprastu neatsargumu, tuomet nėra pagrindo mažinti neturtinės žalos dydį. Kuomet darbuotojo veiksmai pasireiškė kaip didelis neatsargumas, tuomet neturtinės žalos dydis buvo mažinamas, tačiau nuo tos sumos, kuri buvo nurodyta ieškinyje. Tačiau tokia teismų praktika yra ydinga, kadangi tik teismas gali nustatyti neturtinės žalos dydį ir tik jį nustatęs gali mažinti atsižvelgęs į paties nukentėjusiojo didelį neatsargumą.

Pagal sveikatos sužalojimo pasekmes galima pastebėti tendenciją, kad darbuotojui netekus 60-100 proc., darbingumo neturtinės žalos dydis viršija 50 000 Lt., o jei sveikatos sužalojimo laipsnis yra mažesnis, tai atitinkamai ir neturtinė žala priteisiama mažesnė.

Darbdavys privalo užtikrinti saugias darbo sąlygas, imtis visų priemonių. Trečiųjų asmenų veiksmai neatleidžia darbdavio nuo atsakomybės, jei jis nepanaudojo visų galimų priemonių užtikrinti saugias darbo sąlygas.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v UAB „Ranga IV“, Nr. 3K-3-450/2006, kat. 44.2.4.2.; 44.5.2.16;

3.3. Autoįvykių metu patirtos neturtinės žalos dydžio nustatymas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad „automobilio vairavimas yra gana rizikinga veikla, todėl automobilis yra priskiriamas prie didesnio pavojaus šaltinių. Taigi valdydamas automobilį asmuo turi būti ypač atidus ir apdairus bei elgtis taip, kad nesukeltų pavojaus sau ir kitiems eismo dalyviams.“¹⁰⁹ Atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą tretiesiems asmenims atsiranda be kaltės, tačiau ši civilinės atsakomybės sąlyga yra svarbi nustatant neturtinės žalos dydį.

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo nukentėjusiajam mirus.

Civilinėje byloje *Elmutas Mikaitis, Irma Mikaitienė v AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“*¹¹⁰ 200 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista nepilnametės dukters netekusiems tėvams. Ieškovai neturtinę žalą įvertino 200 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas tenkindamas ieškovų reikalavimą dėl neturtinės žalos dydžio nustatė, kad „asmens mirties sukeltų pasekmių sunkumo mirusiojo artimiesiems faktas neįrodinėtinas“.¹¹¹ Su šia išvada autorė nesutinka, kadangi kiekvienas asmuo turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi, išskyrus įstatyme įtvirtintas prezumpcijas. Tad nukentėję asmenys turi įrodyti, kad dėl dukters netekties iš tikrųjų patyrė didelius išgyvenimus, jų tarpusavio santykių artumą ir kitas reikšmingas aplinkybes. Pirmosios instancijos teismas nustatydamas neturtinės žalos dydį atsižvelgė į tokias aplinkybes kaip pasekmes, nukentėjusiųjų kaltės nebuvimą, žuvo jauniausia ieškovų duktė, be to staigi vaiko mirtis įvyko motinos akyse. Taip pat buvo įvertinta ir atsakovo AB „Kauno grūdai“ turtinė padėtis bei nustatyta, kad iš AB „Kauno grūdų“ priteista 175 148, 50 Lt neturtinės žalos suma (kita dalis 24 851,50 Lt priteista iš draudiko AB „Lietuvos draudimas“) nebus nepakeliamai didelė našta. Tačiau gera žalą padariusio asmens turtinė padėtis negali būti pagrindas reikalauti didesnės neturtinės žalos atlyginimo. Bet šioje byloje kaip tik ir galima pastebėti tendenciją, kad AB „Kauno grūdų“ gera turtinė padėtis kaip tik ir buvo pagrindas priteisiant tokį didelį neturtinės žalos dydį, juk žala atsirado nuo vilkiko nutrūkus galiniam ratui, kuris kaip tik ir kliudė ieškovų dukterį ir ją mirtinai sužalojo. AB „Kauno grūdų“, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojo, atsakomybė atsirado be kaltės,

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. M., I. M. v M. M.*, Nr. 2K-560/2008, kat. 2.1.15.3.1;

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Elmutas Mikaitis, Irma Mikaitienė v AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-509/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4;

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Elmutas Mikaitis, Irma Mikaitienė v AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-509/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4;

tad teismai tenkindami ieškovų reikalavimą dėl neturtinės žalos priteisimo turėjo atsižvelgti ir į šį faktą bei vadovautis interesų pusiausvyros principu.

Baudžiamojoje byloje *A. M., I. M. v M. M.*,¹¹² buvo priteista po 75 000 Lt neturtinei žalai atlyginti nukentėjusiesiems tėvams, kurių sūnus eismo įvykio metu buvo sunkiai sužalotas, o po beveik 4 mėnesių, taip ir neprabudęs iš komos būsenos, mirė. Tėvai neturtinę žalą įvertino 350 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas nukentėjusiesiems priteisė iš viso 40 000 Lt neturtinei žalai atlyginti, o apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydį padidino iki 40 000 Lt kiekvienam. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvertino, kad teismai nepakankamai atsižvelgė į bylos aplinkybes bei neturtinės žalos dydį padidino iki 150 000 Lt. Asmuo žalą padarė būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, nors veika ir yra kvalifikuotina kaip neatsargi, tačiau pažeidimas susijęs su itin dideliu neatsargumu, o taip pat grubiu įstatymų nesilaikymu bei nepagarba kitiems eismo dalyviams. Nustatant neturtinės žalos dydį reikia atsižvelgti ir į tai, kad po sūnaus mirties ieškovų gyvenimas neabejotinai pasikeitė, pasekmės turi būti įvertintos ne tik įvykusio įvykio laiku, bet ir žvelgiant į ateitį. Buvo konstatuota, kad žuvusįjį ir jo tėvus sieja artimas emocinis ryšys, tėvų dideli išgyvenimai buvo susiję ne tik su sūnaus mirties faktu, bet taip pat jie patyrė ir stresą bei liūdesį slaugant savo sūnų beveik keturis mėnesius, kol jis buvo komos būsenos. Tad jie patyrė beveik 4 mėnesius trukusį emocinį stresą, baimę, nerimą dėl sūnaus pasveikimo galimybių. Į tai neabejotinai turi būti atsižvelgta nustatant neturtinės žalos dydį. Taip pat šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė tam tikrus kriterijus, į kuriuos būtina atsižvelgti asmens sužalojimo ar susargdinimo atveju. Tad turi būti įvertintas „ne tik sveikatos sutrikdymo sunkumas, bet ir jos pobūdis, trukmė, sveikatos grąžinimo metodų taikymas, pasveikimo galimybė, liekamieji reiškiniai.“¹¹³ Žalą padariusio asmens turtinė padėtis nėra lemiamas kriterijus, tačiau turi būti išlaikyta pusiausvyra tarp žalą padariusio asmens teisėtų interesų ir nukentėjusiojo asmens teisės į neturtinės žalos atlyginimą. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išsamiai išnagrinėjo bylos aplinkybes ir tinkamai nustatė neturtinės žalos dydį.

Tačiau neturtinės žalos dydžio nustatymas yra fakto klausimas, o kasacinės instancijos teismas tikrina apskūstus teismo sprendimus tik teisės taikymo klausimais. Tad ir kyla dilema ar gali Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatyti neturtinės žalos dydį? Manytina, kad atsakymas yra teigiamas. Šiuo atveju visiškai atriboti teisės ir fakto klausimo neįmanoma. Kriterijai, kurie įtakoja neturtinės žalos dydį, yra teisės klausimas,

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. M., I. M. v M. M.*, Nr. 2K-560/2008, kat. 2.1.15.3.1;

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. M., I. M. v M. M.*, Nr. 2K-560/2008, kat. 2.1.15.3.1;

o nuo šių kriterijų tiesiogiai priklauso ir neturtinės žalos dydis. Dėl to, pasak V. Mizaro, jeigu kasacinis teismas gali ir turi vertinti kriterijus, tai savaime sąlygoja ir teisę koreguoti neturtinės žalos dydį. Derėtų pritari šiai pozicijai. Teismų praktikoje galima rasti ir priešingų nuomonių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad neturtinės „žalos dydis – fakto, o ne teisės taikymo klausimas. Taigi, kasacinės instancijos teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, negali padidinti ar sumažinti priteisto neturtinės žalos dydžio, tik patikrina ar teismas BPK 115 straipsnio tvarka nagrinėdamas civilinį ieškinį dėl neturtinės žalos, tinkamai vadovavosi civilinės teisės normomis, reglamentuojančiomis neturtinės žalos turinį ir jos dydžio nustatymo kriterijus.“¹¹⁴ Autorės nuomone, visgi reikia pritari kasacinio teismo praktikai, kai įvertinus visus kriterijus, neturtinės žalos dydis yra koreguojamas. Taip yra įgyvendinamas ir proceso koncentruotumo principas.

Baudžiamojoje byloje *I. M. v. Ž. K.*¹¹⁵ nukentėjusiajai buvo priteista 100 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Šioje byloje buvo konstatuota, kad žuvusioji buvo neblaivi, tačiau ši aplinkybė neturėjo jokios įtakos žalai atsirasti, nes ji buvo pertrenkta pėsčiųjų perėjoje, todėl jos veiksmuose nebuvo nustatyta didelio neatsargumo. Tuo tarpu žalą padaręs asmuo eismo įvykio metu buvo neblaivus, vertinant jo turtingumą padėtį buvo nustatyta, kad jis yra darbingas, sveikas, tad jo turtingumą leidžia atlyginti tokio dydžio neturtinę žalą. Pritartina tokiai praktikai, kad vien tik asmens neblaivumo konstatavimas nereiškia ir didelio neatsargumo, turi būti nustatytas priežastinis ryšys.

Baudžiamojoje byloje *T. S. v. D. S.*¹¹⁶ ieškovei buvo priteista 70 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Jos artimasis žuvo autoįvykio metu. Šioje byloje buvo nagrinėjamas klausimas ar neturtinės žalos dydis turi būti įskaitomas į Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos mokamą socialinio draudimo išmoką. Ši išmoka yra mokama pagal Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą.¹¹⁷ Išmokos dydis 100 dydžio einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojusių mirties dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos mėnesį. Valstybinio socialinio fondo valdyba, išmokėjusi socialinio draudimo išmoką, turi atgręžtinio reikalavimo teisę į žalą padariusį asmenį, todėl jis yra priverstas mokėti labai dideles sumas. Ar valstybė, pati prisiėmusi įsipareigojimą mokėti socialinio

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje *D. K., E. A. v. D. S.*, Nr. 2K-443/2006, kat. 2.1.12.2.1; 2.1.12.2.3;

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje *I. M. v. Ž. K.*, Nr. 2K-151/2008, kat. 1.2.25.6; 1.1.10.1; 2.1.12.2.3.2;

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje *T. S. v. D. S.*, Nr. 2K-587/2006, kat. 2.1.12.2.3; 2.4.2.1;

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207);

draudimo išmokas, gali po to šią pareigą užkrauti žalą padariusiam asmeniui? Ar žalą padaręs asmuo turi mokėti nukentėjusiems asmenims du kartus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „privalomu socialiniu draudimu yra saugomi, draudžiami turtiniai interesai ir įstatymo nustatytais atvejais kompensuojami turtiniai asmens praradimai. (...) Neturtinė žala nukentėjusiajam (jo šeimos nariams) nėra atlyginama pagal Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą.“¹¹⁸ Tačiau išmokama socialinio draudimo išmoka neretai viršija turtinius asmens interesus, todėl turėtų padengti ir dalį neturtinės žalos. O tai šiuo metu yra tokia situacija, kad iš žalą padariusio asmens yra priteisiamas ir didelis neturtinės žalos dydis ir socialinio draudimo išmoka, tad pažeidžiami žalą padariusio asmens teisėti interesai. Valstybė pati nustatė tokio dydžio socialinio draudimo išmoką, tad pati ir turi būti atsakinga už šios prievolės vykdymą.

Civilinėje byloje *R. J., T. P., R. P. v ADB „RESO Europa“, UAB „Vilniaus autobusai“*¹¹⁹ buvo priteista po 20 000 Lt (iš viso 60 000 Lt) neturtinės žalos trims ieškovams, kurių artimasis giminaitis būdamas girtas pateko po autobuso ratais, buvo pervaziuotas ir dėl to mirė. Ieškovai neturtinę žalą įvertino po 50 000 Lt. Teismai nors ir nustatė, kad žuvusysis buvo girtas, tačiau jo veiksmus pripažino tik kaip paprastą neatsargumą. Pirmosios instancijos teismas priteisė po 10 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Nustatydamas neturtinės žalos dydį teismas atsižvelgė, kad ieškovai gyvena jau savarankišką gyvenimą, yra brandaus amžiaus, taip pat jų dvasinius išgyvenimus, emocinius sukrėtimus, vienatvės jausmą po netikėtos vyro ir tėvo mirties. Apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydį padidino iki 20 000 Lt kiekvienam. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimą bei nurodė, kad šis neturtinės žalos dydis yra realus bei tinkamai įvertintos visos aplinkybės. Šioje byloje buvo pasisakyta, kad žuvusiojo asmens neblaivumas nėra pagrindas mažinti neturtinės žalos dydį, reikia vertinti to asmens veiksmus. Jeigu yra nustatytas tik paprastas neatsargumas, tuomet neturtinės žalos dydį nėra pagrindo mažinti. Tik esant nukentėjusiojo asmens dideliame neatsargumui neturtinės žalos dydis gali būti mažinamas arba iš viso toks reikalavimas gali būti atmetas.

Baudžiamojoje byloje *J. D., S. D. v A. B.*¹²⁰ nukentėjusiems buvo priteista po 25 000 Lt (iš viso 50 000 Lt) neturtinei žalai atlyginti. Šioje byloje tiek žalą padariusio

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje *T. S. v D. S.*, Nr. 2K-587/2006, kat. 2.1.12.2.3; 2.4.2.1;

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. J., T. P., R. P. v ADB „RESO Europa“, UAB „Vilniaus autobusai“*, Nr. 3K-3-150/2008, kat. 44.5.2.16;

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. D., S. D. v A. B.*, Nr. 2K-465/2008, kat. 1.1.10.1; 2.1.15.1.2;

asmens A. B., tiek ir žuvusiojo veiksmai buvo susiję priežastiniu ryšiu su eismo įvykio kilimu. Žuvusiojo kaltė pasireiškė tuo, kad jis apsisukdamas su mopеду turėjo praleisti A. B. O A. B. neteisėti veiksmai pasireiškė tuo, kad jis žymiai viršijo leistiną greitį, jei būtų važiuavęs leistinu greičiu, susidūrimo pavyktų išvengti. Dėl eismo įvykio yra abiejų asmenų kaltės, todėl neturtinės žalos dydis buvo sumažintas pagrįstai.

Civilinėje byloje *Aistė Albertavičiūtė, Gilmintas Albertavičius v Nijolė Jachimovičienė, AB „Lietuvos draudimas“*¹²¹ buvo priteista po 15 000 Lt (iš viso 30 000 Lt) neturtinės žalos atlyginimo pilnamečiams ieškovams, kurių tėvas žuvo autoįvykio metu. Ieškovai neturtinę žalą įvertino po 30 000 Lt. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad nustatant neturtinės žalos dydį reikia atsižvelgti į pilnamečių asmenų ir žuvusiojo tarpusavio santykius. Teismai nustatydami neturtinės žalos dydį atsižvelgė pilnamečių vaikų ryšį su mirusiu tėvu, jų dvasinius išgyvenimus, taip pat į žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį.

Baudžiamojoje byloje *A. F. v S. V. V. Č.*¹²² ieškovei buvo priteista 30 000 Lt neturtinei žalai atlyginti, kuria ji patyrė netekus sūnaus. Nukentėjusiosios sūnus pėsčiųjų perėjoje buvo sunkiai sužalotas ir dėl patirtų sužalojimų po trijų mėnesių mirė. Nukentėjusioji neturtinę žalą įvertino 40 000 Lt. Apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas 30 000 Lt neturtinei žalai atlyginti, atsižvelgė į pasekmes, kurios yra sunkios ir negrįžtamos, taip pat nukentėjusiosios dvasinius sukrėtimus ir išgyvenimus tiek slaugant sūnų, tiek ir jo mirties atveju, į faktą, kad po įvykio sutriko nukentėjusiosios sveikata, į žalą padariusio asmens turtinę padėtį (turi kelis sklypus, santaupų) ir į tai, kad žalą padaręs asmuo dalį turtinės žalos atlygino, padarytas neatsargus nusikaltimas.

Civilinėje byloje *Dalia Vilkauskienė v Jonas Rybakovas, AB „Lietuvos draudimas“*¹²³ buvo priteista 20 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo ieškovei, kurios duktė žuvo autoįvykyje. Ieškovė prašė iš žalą atsakingo asmens priteisti 20 000 Lt neturtinės žalos, o iš draudimo bendrovės, kurioje savo atsakomybę buvo apdraudęs atsakingas asmuo, 30 000 Lt neturtinės žalos. Pirmosios instancijos teismas priteisė 20 000 Lt neturtinės žalos iš kaltininko. Konstatavo, kad žuvo jaunas žmogus, o šių pasekmių buvo galima išvengti, jei atsakovas, būdamas neblaivus, nebūtų vairavęs automobilio, taip pat į tokias aplinkybes kaip atsakovo amžių, darbingumą, turta, jo elgesį po žalos padarymo.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *Aistė Albertavičiūtė, Gilmintas Albertavičius v Nijolė Jachimovičienė, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-86/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16; 44.5.1;

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. F. v S. V. V. Č.*, Nr. 2K-669/2006, kat. 2.1.12.2.1.; 2.4.2.2.;

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *Dalia Vilkauskienė v Jonas Rybakovas, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-174/2005, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1;

Apeliacinės instancijos teismas 20 438 Lt neturtinės žalos priteisė ir iš draudiko, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią sprendimo dalį panaikino. Tad ieškovei buvo priteista tik 20 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, nors autorės nuomone, toks neturtinės žalos dydis neatitinka faktinių aplinkybių. Šioje byloje teismų galimybės buvo apribotos ieškinyje nurodyta ir prašoma priteisti iš atsakovo neturtinės žalos suma. Ieškovei derėjo reikalauti visos neturtinės žalos iš žalą padariusio asmens, o ne skaidyti. Žalą padaręs asmuo buvo neblaivus, be to po nusikalstamos veikos padarymo, siekdamas pabloginti savo padėtį, išsiskyrė su žmona ir visą nekilnojamąjį turtą paliko jai, kas rodo jo nesąžiningumą. Be to, tik teismai gali nustatyti neturtinės žalos dydį.

Baudžiamojoje byloje *V. R. v V. K.*¹²⁴ buvo priteista 10 000 Lt neturtinei žalai atlyginti nukentėjusiajam, kurio brolis žuvo. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 70 000 Lt. Šioje byloje buvo konstatuotas žuvusiojo didelis neatsargumas. Žuvusysis, būdamas neblaivus, naktį gulėjo kelio važiuojamojoje dalyje ir sudarė sunkiai pastebimą kliūtį. Teismai konstatavo, kad „didesnis neatsargumas vargu ar galėjo būti“.¹²⁵ Tad kyla klausimas kokiais atvejais tada neturtinė žala išvis nepriteisiama? Juk pats žuvusysis turėjo suprasti savo veiksmų pasekmes ir prisiimti dėl jų riziką. Joks protingas žmogus naktį girtas kelio važiuojamojoje dalyje nemiega. Nuteistosios kaltė pasireiškė tuo, kad ji iš įvykio vietos pasišalino ir taip sukėlė nukentėjusiajam dvasinius išgyvenimus ir sukretimą. Taip pat nieko nepasakyta apie brolių tarpusavio santykius, ar jie tikrai buvo glaudūs iki mirties.

Civilinėje byloje *Meilutė Jankaitienė v Valdas Čimbaras, UAB „ERGO Lietuva“*¹²⁶ buvo priteista 7 000 Lt neturtinei žalai atlyginti ieškovei, kurios vienintelis sūnus žuvo autoįvykyje. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 80 000 Lt. Teismai nustatydami, kad 7 000 Lt yra tinkama kompensacija neturtinei žalai atlyginti, atsižvelgė į tai paties žuvusiojo didelį neatsargumą. Žuvusysis sutiko važiuoti automobiliu, nors žinojo, kad automobilį vairuoja neblaivus asmuo, tokie jo veiksmai yra vertinami kaip didelis neatsargumas. Taip pat buvo atsižvelgta ir į žalą padariusio asmens sunkią turtinę padėtį.

Civilinėje byloje *G. D. v M. B.*¹²⁷ buvo priteista 3 000 Lt neturtinei žalai atlyginti ieškovei, kurios vaikai žuvo eismo įvykio metu. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 3 740,39 Lt, po to papildomu ieškiniu neturtinės žalos suma buvo padidinta 5 000 Lt.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. R. v V. K.*, Nr. 2K-383/2007, kat. 2.1.6.2; 2.1.12.2.3.2;

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. R. v V. K.*, Nr. 2K-383/2007, kat. 2.1.6.2; 2.1.12.2.3.2;

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Meilutė Jankaitienė v Valdas Čimbaras, UAB „ERGO Lietuva“*, Nr. 3K-7-159/2005, kat.44.2.4.2; 44.5.2.4;

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *G. D. v M. B.*, Nr. 3K-3-330/2006, kat. 44.2.4.2;

Teismai, nustatydami 3 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, įvertino tai, kad veika padaryta ne tyčia, bet dėl neatsargumo. Vaikaitis automobiliu važinėjosi su kitais vaikais.

Apibendrinant sunku įvertinti koks visgi turi būti teisingas neturtinės žalos dydis, priteistinas atėmus asmeniui gyvybę. Kaip rodo mūsų teismų praktika neturtinės žalos dydžiai yra labai jau įvairūs ir apibendrinti yra nepaprastai sudėtinga. Tokia neturtinių žalos dydžių įvairovė yra ir todėl, kad neturtinė žala „pasireiškia nukentėjusiojo vidiniais išgyvenimais ir kančiomis, ne visada atsiskleidžiančiais išorinėje aplinkoje, todėl jie būna dar didesni ir skausmingesni.“¹²⁸ Todėl teismui nustatyti neturtinės žalos dydį yra sudėtinga, kadangi tenka vertinti žmogaus psichinę būseną. Tačiau neturtinės žalos dydžiai neturėtų taip smarkiai skirtis nuo 200 000 Lt iki 3 000 Lt. Visgi lemiamą įtaką teismų sprendimams daro ieškovų pateiktas neturtinės žalos įvertinimas. Tad labai tikėtina, kad kuo didesnė ieškinyje bus nurodyta neturtinės žalos suma, tuo ir priteistina neturtinė žala bus didesnė. Taip pat, siekiant išlaikyti šalių teisėtų interesų pusiausvyros principą, svarbu vaidmenį vaidina šalių turtinė padėtis, nors šis kriterijus neturėtų būti lemiamas. Teismai kartais nustatydami neturtinę žalą tik formaliai nurodo kriterijus, tačiau jų nedetalizuoja bei nevertina, tokia praktika yra ydinga. Teismai turi įvertinti visas reikšmingas aplinkybes.

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo nukentėjusiajam sužalojus sveikatą.

Civilinėje byloje *D. Z. v UAB „Klaipėdos autobusų parkas“*¹²⁹ 290 000 Lt neturtinei žalai atlyginti priteista, nukentėjusiajam, kuris dėl įvykusio eismo įvykio neteko 100 proc. darbingumo. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 900 000 Lt. Teismai nustatydami 290 000 Lt neturtinei žalai atlyginti atsižvelgė į pasekmes, tai yra ieškovas visam gyvenimui prarado galimybę pats judėti, itin didelį fizinį skausmą, visišką nedarbingumą. Taip pat buvo atsižvelgta ir į atsakovo jauną amžių, labai sumažėjusias galimybes sukurti šeimą, žlugusius lūkesčius dėl palikuonių, mokslo, darbo, sporto. Šioje byloje taip pat buvo įvertinta ir padaryta didelė turtinė žala: prarastas darbo užmokestis, brangūs vaistai, pagerinti maisto produktai. Nukentėjusiajam reikalinga nuolatinė pagalba. Autorės nuomone, viena iš esminių aplinkybių nustatant tokį neturtinės žalos dydį buvo, ne tik sveikatos sužalojimo pasekmės ir dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai, bet ir nukentėjusiojo amžius. Sunkiai sužalotas buvo jaunas asmuo, kurio teisėti lūkesčiai

¹²⁸ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 133;

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *D. Z. v UAB „Klaipėdos autobusų parkas“*, Nr. 3K-3-298/2007, kat. 36.1; 44.2.4.2; 44.5.2.2; 44.5.2.4; 44.5.2.16;

žlugo. Sveikatos sužalojimas iš esmės pakeitė jo gyvenimo būdą, be to tikimybė pasveikti yra mažai tikėtina.

Civilinėje byloje *L. V. v UAB „Girteka“*¹³⁰ 200 000 Lt buvo priteista nukentėjusiajam, kuris eismo įvykio metu kroviniame vilkike nukrito nuo gulto ant galvos ir buvo sunkiai sužalotas. Nukentėjusiajam buvo atliktos kelios operacijos, tačiau išliko apatinių galūnių paralyžius bei nejautrumas, nustatytas 80 proc. darbingumo netekimas. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 300 000 Lt. Teismai nustatydami 200 000 Lt neturtinės žalos dydį atsižvelgė į sveikatos sužalojimo pasekmes ir jų įtaką tolimesniam gyvenimui. Tačiau teismai pripažino ir nukentėjusiojo asmens didelį neatsargumą, todėl neturtinės žalos dydį sumažino 1/3. Buvo konstatuota, kad nukentėjusysis yra vairuotojas profesionalas, todėl jam yra keliami didesni nei paprastam vairuotojui rūpestingumo ir apdairumo standartai. Jis žinojo, kad kroviniame automobilyje galima vežti tik ant sėdinių sėdinčius žmones, tačiau jis šio reikalavimo nesilaikė. Nukentėjusysis gulėjo gulte, neprišėgęs diržo, todėl ir prisiėmė riziką būti paveiktam automobilio įvykus eismo įvykiui, nes tikimybė visada yra reali. Šioje byloje įvertinus visus kriterijus bei paties nukentėjusiojo didelį neatsargumą patirtas neturtinės žalos dydis yra realus.

Civilinėje byloje *Neringa Žungailienė v SP UAB „Vilniaus troleibusai“, ADB „Preventa“*¹³¹ ieškovei buvo priteista 120 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Ieškovė dėl eismo įvykio patyrė didelę neturtinę žalą, jai buvo padarytas pavojingas gyvybei sunkus kūno sužalojimas. Jai buvo subjaurotas veidas, sutriko uoslė, regėjimas bei orientacija, prarado profesines sugebėjimus bei galimybes, teko iš esmės pakeisti įprastą gyvenimą. Ji negali užsiimti profesine veikla, kūryba, neteko pragyvenimo šaltinio, negali gyventi visaverčio gyvenimo. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 300 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas priteisė 300 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Šis teismas sureikšmino sveikatos sužalojimo pasekmes bei įvertino jauną ieškovės amžių, turimą išsilavinimą, praktinę kūrybinę veiklą iki sužalojimo. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad 56 000 Lt neturtinei žalai atlyginti yra tinkama kompensacija. Jis rėmėsi iš esmės tik sunkia atsakovo turtine padėtimi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas keisdamas teismų sprendimus nurodė, kad turi būti įvertinta kriterijų visuma. Atsakovo turtinė padėtis negali būti pagrindas žymiai mažinti neturtinės žalos dydį. Taip pat įvertinta ir patirta turtinė žala, kuri nėra didelė, nes jos pagrindą sudaro pradedančios karjerą dailininkės

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *L. V. v UAB „Girteka“*, Nr. 3K-3-90/2008, kat. 16.2.1; 16.2.4; 16.3; 44.2.4.2; 44.5.2.2; 44.5.2.4;

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *Neringa Žungailienė v SP UAB „Vilniaus troleibusai“, ADB „Preventa“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39.2.4; 39.6.2.2; 39.6.2.12;

darbo užmokestis ir negautos pajamos. Esminiu kriterijumi turi būti laikomos sužalojimo pasekmės bei dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai. Įvertinus kriterijų visumą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė kad 120 000 Lt yra tinkama kompensacija neturtinei žalai atlyginti. Ši byla „apskritai laikytina savitu Lietuvos teismų praktikos neturtinės žalos atlyginimo sužalojus sveikatą „atspirities tašku“, ir kaip parodė vėlesnė teismų patirtis, - šioje byloje teismų išplėtotos neturtinės žalos atlyginimo, jos dydžio nustatymo esant sveikatos sutrikdymui kriterijų vertinimo taisyklės, o galiausiai ir teismo nustatyta piniginės kompensacijos suma tapo pavyzdžiu ir orientyru tiek teismams, (...) tiek ir patiems nukentėjusiems.“¹³² Ši byla reikšminga ir todėl, kad buvo aiškiai pasakyta, kad žalą padariusio asmens turtinė padėtis negali būti lemiamu kriterijumi nustatant neturtinės žalos dydį sveikatos sužalojimo atveju. Ši kriterijų aiškinant kitaip, galima būtų padaryti išvadą, kad atlygintina neturtinės žalos suma „siejama ne su jos objektyvia išraiška, (...) o su tą žalą padariusio asmens turtine padėtimi.“¹³³ Žalą padariusio asmens turtinė padėtis turi būti įvertinta kartu su visomis reikšmingomis aplinkybėmis. Šis kriterijus sveikatos sužalojimo atvejais turi būti taikomas ypač atsargiai.

Baudžiamojoje byloje *D. K. v I. J., UAB „Faktinus“*¹³⁴ 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti buvo priteista ieškovei, kuriai eismo įvykio metu buvo padarytas sunkus sveikatos sužalojimas. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 400 000 Lt. Teismai nustatydami 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti nurodė, kad nukentėjusioji prarado 20 proc. nedarbingumo, atliktos kelios operacijos, gulimas režimas taikytas 2 mėnesius, po to dar 6 mėnesius užtruko intensyvi reabilitacija. Šioje byloje taip pat buvo atsižvelgta ir į kaltininko turtinę padėtį: jis augina du nepilnamečius vaikus, jo atlyginimas yra nedidelis. Žala buvo padaryta neatsargiu nusikaltimu.

Baudžiamojoje byloje *J. Š. v D. D.*¹³⁵ 40 000 Lt neturtinei žalai atlyginti priteista ieškovei, kuriai padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas. Pirmosios instancijos teismas nukentėjusiajai priteisė 40 000 Lt neturtinei žalai atlyginti, o apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydį sumažino net 5 kartus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, vertindamas tos pačius kriterijus ir tik papildimai konstatavęs, kad nuteistasis yra jauno amžiaus, o ieškovė galėjo būti atsargesnė, netinkamai įvertino sveikatos sužalojimo pasekmes, pernelyg sureikšmino

¹³² VOLODKO, Renata. Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 123;

¹³³ RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 21(13), p. 76;

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje *D. K. v I. J., UAB „Faktinus“*, Nr. 2K-511/2008, kat. 2.1.15.3.1;

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. Š. v D. D.*, Nr. 2K-68/2008, kat. 1.2.25.1; 1.1.9.2; 2.1.12.2;

nuteistojo jauną amžių. Nuteistasis yra darbingas ir sveikas, nors ir neturi jokio nekilnojamojo turto, bet jo turtinė padėtis negali būti pagrindas neturtinės žalos dydį mažinti net 5 kartus. Nukentėjusioji dėl sveikatos sužalojimo net 6 mėnesius negalėjo vaikščioti, patyrė nepatogumus dėl gulimo režimo, buvo du kartus operuota, be patirto fizinio skausmo ji išgyvena ir dėl išliekamųjų sužalojimo padarinių, todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikė, kad pirmosios instancijos teismo nustatytas neturtinės žalos dydis yra pagrįstas, nors ir buvo nukrypta nuo teismų praktikos šios kategorijos bylose. Ši byla turėtų būti laikoma išimtis, kadangi už nesunkų sveikatos sutrikdymą ir dėl to patirtas dvasines kančias buvo priteista net 40 000 Lt dydžio neturtinė žala. Tačiau vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad net ir esant nesunkiam sveikatos sutrikdymui, asmuo gali patirti išties didelius dvasinius išgyvenimus bei kančias. Ypač tai pasakytina, kai asmuo yra susirūpinęs ir dėl išliekamųjų sveikatos sužalojimo padarinių, taip pat būtinybės keisti gyvenimo būdą.

Baudžiamojoje byloje *J. Č. v M. V.*¹³⁶ 30 000 Lt priteista nukentėjusiajai, kuriai buvo sunkiai sutrikdyta sveikata. Dėl patirto sužalojimo buvo žymiai apriboti nukentėjusiosios judesiai, ji prarado 30 proc. darbingumo. Nukentėjusioji neturtinę žalą įvertino 100 000 Lt. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad nustatant neturtinės žalos dydį turi būti įvertintas sveikatos sužalojimo sunkumas, pobūdis, trukmė, pasveikimo galimybė, liekamieji reiškiniai, asmens turėtų galimybių praradimas. Pasekmės turi būti vertinamos ne tik įvykusio fakto, bet ir ateities požiūriu. Šioje byloje nukentėjusioji prarado 30 proc. darbingumo, kuris net po dviejų su puse metų negrįžo, turi būti tęsiamas gydymas, o visiško pasveikimo galimybė yra ribota. Tačiau ir pati nukentėjusioji prisidėjo prie žalos atsiradimo. Teismai nukentėjusiosios elgesį važiuojamojoje kelio dalyje įvertino kaip didelį neatsargumą, todėl neturtinės žalos dydis ir buvo sumažintas. Be to, buvo atsižvelgta ir į tai, kad žalą padaręs asmuo veikė neatsargiai. Tad įvertinus visas aplinkybes buvo nustatytas pagrįstas neturtinės žalos dydis. Nukentėjusiosios didelis neatsargumas neabejotinai prisidėjo prie žalos atsiradimo, todėl nustatytas neturtinės žalos dydis buvo sumažintas. Buvo atsižvelgta į sužalojimo pasekmes ir dėl to patiriamas dvasines kančias ateities požiūriu, kadangi nukentėjusioji turi keisti savo gyvenimo būdą.

Civilinėje byloje *Dalė Misėkienė v Robertas Oganezovas, UAB „Baltik garant“*¹³⁷ 25 000 Lt buvo priteista ieškovei, kuri eismo įvykio metu patyrė sunkius ir pavojingus

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. Č. v M. V.*, Nr. 2K-424/2008, kat. 1.2.25.4.4.; 2.1.15.1.2;

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Dalė Misėkienė v Robertas Oganezovas, UAB „Baltik garant“*, Nr. 3K-3-475/2004, kat. 39.6.2.2.; 39.4.; 39.6.2.12;

gyvybei sužalojimus. Jai buvo atliktos kelios galvos ir blauzdų kaulų sudėtingos operacijos. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 60 000 Lt. Teismai nustatydami 25 000 Lt neturtinei žalai atlyginti nurodė, kad ieškovė dėl atsakovo neteisėtų veiksmų stipriai nukentėjo, buvo komos būsenoje, operuota, o po to nukreipta į sanatoriją reabilitaciniam gydymui. Tad nustatytas neturtinės žalos dydis yra realus.

Civilinėje byloje *Jonas Elzbergas v R. Čeičio pieno supirkimo įmonė, UAB DK „PZU Lietuva“*¹³⁸ 20 000 Lt neturtinei žalai atlyginti buvo priteista nukentėjusiajam, kuris patyrė sunkų kūno sužalojimą. Jam dėl patirtų sužalojimų buvo iškilusi grėsmė gyvybei, atliktos kelios operacijos, patirtų traumų liekamieji reiškiniai trukdo gyventi visavertį gyvenimą. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 40 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas, atsižvelgęs į patirtus sužalojimus ir dėl to patirtus dvasinius išgyvenimus, nustatė, kad 40 000 Lt yra tinkama kompensacija. Apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydį sumažino iki 20 000 Lt, konstatavęs, kad ir pats nukentėjusysis elgėsi neatsargiai, kadangi nebuvo prisisekęs saugos diržų ir taip prisidėjo prie žalos atsiradimo. Be to buvo nustatyta, kad nedarbingumas nustatytas tik laikinai, be to nukentėjusysis jau dirba, o žala buvo padaryta dėl neatsargių veiksmų. Manytina, kad apeliacinės instancijos nustatytas neturtinės žalos dydis yra pagrįstas, kadangi buvo atsižvelgta ir į nukentėjusiojo neatsargumą, taip pat į laikiną darbingumo netekimą.

Baudžiamojoje byloje *J. D. v A. T.*¹³⁹ nukentėjusiajam priteista 10 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Jai buvo nesunkiai sutrikdyta sveikata. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad tinkama kompensacija yra 5 000 Lt. Apeliacinės instancijos teismas keisdamas tokį teismo sprendimą nurodė, kad šis dydis yra aiškiai per mažas, o žalą padariusio asmens turtinė padėtis negali būti lemiamu kriterijumi mažinant neturtinės žalos dydį. Nustatytas 10 000 Lt dydis neturtinei žalai atlyginti užtikrina skirtingų interesų pusiausvyros principą bei atitinka sąžiningumo bei proporcingumo kriterijus.

Analogiškas neturtinės žalos dydis buvo nustatytas ir baudžiamojoje byloje *P. G. v K. M.*¹⁴⁰ Eismo įvykiu metu nukentėjusiajam buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas, bet atsižvelgiant į jo amžių ir sveikatos būklę, operacija buvo negalima, todėl lūžimas nesugijo, dėl avarijos pablogėjo kojų kelių sąnarių funkcija, nesugijus kairiajai rankai, dėl kojų skausmų jis kenčia nuolatinį fizinį ir dvasinį skausmą. Pirmosios

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Jonas Elzbergas v R. Čeičio pieno supirkimo įmonė, UAB DK „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-3-634/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4;

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. D. v A. T.*, Nr. 2K-64/2009, kat. 2.1.15.3.1;

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje *P. G. v K. M.*, Nr. 2K-44/2008, kat. 1.2.25.1; 2.1.12.2;

instancijos teismas nustatė 5 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Jis atsižvelgė į žalą padariusio asmens turtinę padėtį, tai yra, kad nuteistosios uždarbis yra nedidelis, ji išlaiko nepilnametę dukterį, turi dalį namo, reikalingo jai ir dukteriai gyventi, santaupų ir indėlių neturi. Apeliacinės instancijos teismas vertindamas bylos aplinkybes nurodė, kad nuteistosios turtinė padėtis nėra sunki, kadangi ji turi turto, gauna motinystės pašalpą, yra sukūrusi šeimą. 5 000 Lt neturtinei žalai atlyginti yra neproporcingai mažas dydis, todėl neturtinės žalos dydis buvo padidintas iki 10 000 Lt.

Baudžiamosiose bylose, esant nesunkiam sveikatos sužalojimui, formuojasi praktika, kad 10 000 Lt yra pakankama kompensacija neturtinei žalai atlyginti. 10 000 Lt neturtinės žalos buvo priteista baudžiamosiose bylose *A. V. v G. S.*,¹⁴¹ *S. B. v V. M.*,¹⁴² *E. M., I. J. v D. L.*¹⁴³

Tačiau R. Volodko nuomone „sveikatos sužalojimo laipsnis ir dėl to patirtų dvasinių kančių sąsaja ne visada „pasiteisina“: dažnai net ir esant sunkiam sveikatos sutrikdymui, fizinės ir dvasinės kančios gali būti nedidelės, ir atvirkščiai, lengvas medicinos požiūriu sveikatos sutrikimas, gali sukelti stiprų dvasinį sukrėtimą, lemti skaudžių ir ilgalaikių neturtinio pobūdžio padarinių atsiradimą.“¹⁴⁴ Tačiau sveikatos sužalojimo laipsnį visada galima nustatyti objektyviais įrodymais: ekspertizių išvadomis, pažymomis, o dvasinės kančios yra labai subjektyvi kategorija. Reikia nepamiršti, kad nukentėjusieji linkę sureikšminti savo dvasines kančias. Autorės nuomone, vertinant patirtas dvasines kančias neabejotinai reikia atsižvelgti į sveikatos sužalojimo laipsnį. Juk esant nežymiam sveikatos sužalojimui, be išliekamųjų padarinių, nukentėjusiojo dvasiniai išgyvenimai bus trumpalaikiai, dėl to neteks keisti gyvenimo būdo. Tuo tarpu esant sunkiam sveikatos sužalojimui, netekus didelės dalies darbingumo, nukentėjusiojo gyvenimas dažniausiai iš esmės pasikeičia. Jis negali jau gyventi visaverčio gyvenimo, jo teisėti lūkesčiai žlunga, dėl to jis neabejotinai patiria kančias ne tik įvykusio fakto, bet ir ateities požiūriu.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojame byloje *A. V. v G. S.*, Nr. 2K-382/2008, kat. 1.2.25.4.1; 2.1.15.1.2;

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojame byloje *S. B. v V. M.*, Nr. 2K-721/2007, kat. 2.1.12.2.2;

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojame byloje *E. M., I. J. v D. L.*, Nr. 2K-474/2004, kat. 2.1.2.1.25;

¹⁴⁴ VOLODKO, Renata. Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 123;

3.4. Nužudymo bei sveikatos sutrikdymo bylose nustatyti neturtinės žalos dydžiai

Baudžiamosiose bylose, kuriose reiškiami ieškiniai dėl neturtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo ir nužudymo atvejais, teismų praktika nėra vienoda. Dažniausiai didesni neturtinės žalos dydžiai yra priteisiami, kai yra padaromi neatsargūs nusikaltimai, o ne tyčiniai. Atsižvelgiant į tai, kad teismai vengia motyvuoti savo sprendimus, tai tampa neaišku kodėl priteisiami vienokio ar kitokio dydžio neturtinė žala.¹⁴⁵

Neturtinės žalos dydžiai priteisiami tyčinio nužudymo atveju.

Baudžiamojoje byloje *S. D. v B. S.*¹⁴⁶ nukentėjusiajai buvo priteista 150 000 Lt neturtinei žalai atlyginti. Nustatant tokį neturtinės žalos dydį buvo atsižvelgta į tai, kad nuteistasis nužudė tyčia, iš anksto viską apgalvojęs. Taip pat buvo nurodyta, kad yra atsižvelgiama į nuteistojo turtinę padėtį, kad jis neturi nekilnojamojo turto, pasekmės, taip pat teismų praktiką. Ieškovė neturtinę žalą įvertino 1 000 000 Lt.

Baudžiamojoje byloje *L. B. v E. R.*¹⁴⁷ 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti buvo priteista seseriai, kurios brolis plėšimo metu dėl savanaudiškų paskatų buvo tyčia nužudytas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad neabejotina, kad tragiška brolio netektis nukentėjusiajai sukėlė dideles dvasines kančias, todėl ieškinys dėl neturtinės žalos priteisimo yra tenkinamas pilnai. Taip pat buvo pažymėta, kad atsižvelgus į nuteistojo sunkią turtinę padėtį, nėra pagrindo mažinti neturtinės žalos dydį, kadangi žala buvo padaryta tyčia.

Taip pat 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti buvo priteista ir motinai, kuri dėl sūnaus nužudymo patyrė emocinį sukrėtimą, dvasinius išgyvenimus, kas neginčijamai atsiliepė jos pačios sveikatai, ir konstatuota, kad padarytoji žala turi būti atlyginama.¹⁴⁸

Baudžiamojoje byloje *A. L. v V. P.*¹⁴⁹ 30 000 Lt buvo priteista nukentėjusiajai, kuri patyrė neapsakomą baimę, didžiulį šoką, išgyvenimus tiek įvykio metu, tiek po to dėl motinos netekties. Nuteistasis žalą padarė tyčiais nusikalstamais veiksmais.

Po 30 000 Lt neturtinei žalai buvo priteista ir nukentėjusiesiems, kurių artimasis buvo nužudytas. Teismai, nustatydami tokį neturtinės žalos dydį, atsižvelgė į tai, kad tyčiais nuteistojo veiksmais buvo sukeltos itin sunkos pasekmės, tai yra žmogaus mirtis,

¹⁴⁵ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 146;

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje *S. D. v B. S.*, Nr. 2K-12/2007, kat. 1.2.3.2.7;

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje *L. B. v E. R.*, Nr. 2K-151/2006, kat. 1.1.8.1.1; 2.1.12.2.1; 3.2;

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje *O. A. v V. R.*, Nr. 2K-621/2007, kat. 1.2.3.1; 2.1.12.2.3.2;

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. L. v V. P.*, Nr. 2K-45/2006, kat. 1.2.3.1; 1.1.8.7.9;

taip pat atsižvelgė ir į kaltinamojo turtinę padėtį ir vadavavosi sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais.¹⁵⁰ Tačiau žala buvo padaryta tyčia, o 2000 m. LR CK 6.282 str. 3 d. nurodo, kad tais atvejais kai žala yra padaryta tyčia, teismas atsižvelgdamas į sunkią žalą padariusio asmens turtinę padėtį, negali jos sumažinti. Tad taip ir lieka neaišku kokiais kriterijais vadovaujantis buvo atsižvelgta į nuteistojo turtinę padėtį.

Baudžiamosiose bylose trūksta motyvuotų teismo sprendimų dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo. Be to, ir neturtinės žalos dydžiai priteistini tyčia padarius žalos yra mažesni negu pvz. gydytojų atsakomybės bylose, kuriose pakanka net menkiausio neapdairumo, kad kiltų atsakomybė. Analogiška situacija ir lyginant su neturtinės žalos dydžiais, priteistiniais patyrus žalą eismo įvykių metu, kur neteisėta veika yra padaroma dėl neatsargumo. Kaltės laipsnis turi reikšmę nustatant neturtinės žalos dydį, todėl „keistai“ atrodo teismų praktika, kur didesni neturtinės žalos dydžiai yra priteistini, kai padaromi ne tyčiniai, bet neatsargūs nusikaltimai.

Teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžių nustatymo sužalojus sveikatą.

Baudžiamajoje byloje *P. G. v S. R.*¹⁵¹ 15 000 neturtinei žalai atlyginti buvo priteista nukentėjusiajam, kuriam nuteistojo asmens neteisėti veiksmai sukėlė realų pavojų gyvybei, taip padarydami sunkų sveikatos sužalojimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad sužalojus asmeniui sveikatą, jam neabejotinai padaroma neturtinė žala. Su šiuo teiginiu sutikti negalima, kadangi kiekviena šalis turi įrodyti bei pagrįsti savo reikalavimus. 2000 m. LR CK nėra įtvirtintos neturtinės žalos prezumpcijos.

Baudžiamajoje byloje *R. G. v S. V.*¹⁵² 10 000 Lt buvo priteista nukentėjusiajam, kuriam buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Nukentėjusysis neturtinę žalą įvertino 20 000 Lt. Pirmosios instancijos teismas, atsižvelgęs į žalos pasekmes, visiškai patenkino nukentėjusiojo reikalavimus. Apeliacinės instancijos teismas priteistą neturtinę žalą sumažino iki 10 000 Lt, kadangi pats nukentėjusysis savo veiksmai išprovokavo konfliktą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad reikalavimas atlyginti neturtinę žalą negali būti atmetamas motyvuojant vien tik netinkamu (provokuojančiu) nukentėjusiojo elgesiu nusikalstamos veikos padarymo metu.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamajoje byloje *L. G., J. G. v E. P.*, Nr. 2K-82/2006, kat. 1.1.8.1; 1.1.8.7;

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamajoje byloje *P. G. v S. R.*, Nr. 2K-87/2007, kat. 1.1.8.6.2; 1.1.8.6.6; 1.1.8.6.10; 1.1.8.1.2; 2.1.6.2; .1.12.2.3.2;

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamajoje byloje *R. G. v S. V.*, Nr. 2K-247/2007, kat. 1.2.4.1;

Tačiau kitoje baudžiamojoje byloje *M. B., A. J. v. Ž. L.*¹⁵³ buvo priteista tik 2 000 Lt nukentėjusiajam, kuris patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą. Buvo atsižvelgta į tai, kad nukentėjusysis pats išprovokavo nuteistąjį.

Nesunkaus sveikatos sutrikdymo atvejais neturtinės žalos dydžiai taip pat yra nevienodi. Baudžiamojoje byloje nukentėjusiajam buvo priteista ir 10 000 Lt,¹⁵⁴ 5 000 Lt,¹⁵⁵ 3 000 Lt¹⁵⁶, 2 000 Lt,¹⁵⁷ 800 Lt¹⁵⁸. Tik deja, dėl teismų vangumo motyvuoti savo sprendimus, taip ir lieka neaišku kokiais kriterijais remiantis buvo nustatyti tokie dydžiai.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje *M. B., A. J. v. Ž. L.*, Nr. 2K-92/2006, kat. 1.2.4.1; 1.2.4.8;

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje *I. V. v. A. A.*, Nr. 2K-394/2007, kat. 1.1.5.1;

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. M. v. V. K.*, Nr. 2K-82/2007, kat. 1.2.4.6.8; 1.2.26.1;

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. S. v. G. N.*, Nr. 2K-18/2006, kat. 1.2.4.5; 2.1.6.2; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. A. T. v. V. Š.*, Nr. 2K-446/2006, kat. 22.1.12.2.3;

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. T. v. V. B.*, Nr. 2K-730/2007, kat. 1.2.4.5; 1.1.8.1; 2.1.11; 2.1.12.2.3;

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. A. v. S. B.*, Nr. 2K-170/2007, kat. 2.1.12.2.2; 2.1.12.2.3.2; 1.1.8.1;

IV. Išvados

1) Neturtinės žalos tikslas yra kompensuoti nukentėjusiajam patirtą dvasinį bei fizinį skausmą ir kt., tačiau šis tikslas nėra visiškai įgyvendinamas, kadangi įvertinti neturtinę žalą pinigais neįmanoma, o taip pat priteisus neriboto dydžio kompensaciją būtų paneigtas šalių pusiausvyros principas.

2) Pritartina pozicijai, kad 2000 m. LR CK nėra įtvirtintos neturtinės žalos prezumpcijos.

3) Sveikatos sužalojimo atveju galioja bendra taisyklė, kad neturtinė žala turi būti atlyginama tik tam asmeniui, kuris tiesiogiai nukentėjo bei patyrė neturtinę žalą. Tretiesiems asmens neturtinė žala turi būti atlyginama tik išimtiniais atvejais, kai yra įrodoma, kad jie patyrė nepaprastai didelius išgyvenimus bei turi būti artimi giminaičiai. Tikslinga neplėsti trečiųjų asmenų teisės reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, kadangi paties nukentėjusiojo gauta kompensacija gali būti panaudota ir šeimos poreikiams. Be to, reikia atsižvelgti ir į tą faktą, kad šeimos santykiai gali iširti.

Gyvybės atėmimo atveju neturtinė žala turi būti priteisiama nepriklausomai nuo išlaikymo fakto. Tačiau turi būti konstatuota, kad žuvusiojo ir jo artimųjų santykiai iki pat mirties buvo glaudūs ir jie patyrė dvasinius išgyvenimus. Jei tarpusavio santykiai buvo konfliktiški bei blogi, tokiu atveju derėtų netenkinti reikalavimo priteisti neturtinę žalą, nes vien giminystės faktas neįrodo santykių glaudumo.

4) Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o nukentėjusieji turi pagrįsti kuo daugiau reikšmingų aplinkybių neturtinės žalos dydžiui nustatyti. Nukentėjusiųjų pateikta neturtinės žalos suma teismui neprivaloma, todėl nepritartina praktikai, kai teismai ieško pagrindų ieškinyje nurodytai neturtinei žalai sumažinti.

5) Nepritartina teismų praktikai, kai nustatant neturtinės žalos dydį, yra apsiribojama tik 2000 m. LR CK 6.250 str. 2 d. įtvirtintų kriterijų išvardinimu. Turi būti įvertinta kriterijų visuma. Sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais pagrindinis kriterijus, nustatant neturtinės žalos dydį, yra pasekmės. Tačiau teismų praktika dažnai atsižvelgia į žalą padariusio asmens sunkią turtinę padėtį kaip pagrindą mažinti nustatytos neturtinės žalos dydį. Nors žalą padariusio asmens turtinę padėtį nėra lemiamas kriterijus, tačiau jis turi būti įvertintas, bet tik kartu su visomis bylos aplinkybėmis.

6) Neturtinės žalos dydžiai sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo bylose yra labai įvairūs, tačiau imant atskirų kategorijų bylas galima pastebėti tam tikrą nuoseklumą, tai yra atsižvelgus į pasekmes, didžiausi neturtinės žalos dydžiai buvo nustatyti tose bylose, kur sveikatos sužalojimo pasekmės buvo skaudžiausios. Deja, dažnai teismai

priteisia vienodą neturtinės žalos dydį visiems žuvusiojo artimiesiems, nedetalizuojant kaip pasireiškė konkreči žala kiekvienam iš jų.

V. Literatūra

I. Norminė literatūra

Lietuvos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000. Nr. 89-2741);
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74);
4. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569);
5. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207);
6. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 115-4284);
7. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 53-1290);
8. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231);
9. Kelių eismo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1950 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 7-263);

II. Specialioji literatūra

10. AMBRASIENĖ, D.; BARANAUSKAS, E.; BUBLIENĖ, D.; GALVĖNAS, R. ir kiti. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: LTU, 2004;
11. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008;
12. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas. *Jurisprudencija*, 2005., nr. 71(63), p. 5-15;

13. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims galimybės sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju. *Justitia*, 2006., nr. 2(60), p. 30-39;
14. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims galimybės sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju. *Justitia*, 2006, nr. 3(61), p. 48-56;
15. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. Trečiųjų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą sutrikdžius nukentėjusiojo sveikatą arba atėmus gyvybę. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 2(92), p. 84-92;
16. GAVRILOVIENĖ, Marta. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas taikant su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 6(84), p. 92-101;
17. JUŠKEVIČIUS, Jonas; RUDZINSKAS, Antanas. Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 12(114), p. 73-81;
18. KUTKAUSKIENĖ, Jelena. Pacientų teisių ir pareigų teisinio reglamentavimo Lietuvoje problematika ir raidos tendencijos. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 12(114), p. 82-91;
19. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003;
20. MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 2(14), p. 2-5, 23-25;
21. MIKELĖNIENĖ, Dalia; MIKELĖNAS, Valentinas. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, nr. 3(15), p. 6-9, 25;
22. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003;
23. MIZARAS, Vytautas. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007m., p. 51-75;
24. MIZARAS, Vytautas. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*, 2003, nr. 47, p. 87-103;
25. PAPILRTIS, L. V.; BARANAUSKAS, E.; ir kiti. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. II Tomas. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005;
26. RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujame Civiliniame kodekse. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 28(20), p. 119-123;

27. RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos, atsiradusios dėl nesutartinių prievolių, atlyginimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 37(29), p. 73-78;
28. RUDZINSKAS, Antanas. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, nr. 21(13), p. 69-79;
29. RUDZINSKAS, Antanas. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas: lyginamieji aspektai. *Justitia*, 2001, nr. 3, p. 15-29;
30. RUDZINSKAS, Antanas. Nusikalstant padarytos žalos moralinės (neturtinės) žalos apskaičiavimo metodikos problemos. *Jurisprudencija*, 1999, nr. 12(4), p. 41-46;
31. VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynai, 2001;
32. VASILIAUSKAS, Juozas, RUDZINSKAS, Antanas. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo problema. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 17(9), p. 67-71;
33. VERIKAS, Andrius. Darbdavio atsakomybė padarius žalą darbuotojo sveikatai. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 56(48), p. 61-68;
34. VERIKAS, Andrius. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 11(89), p. 63-69;
35. VOLODKO, Renata. Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 116-133;
36. VOLODKO, Renata. Neturtinės žalos identifikavimo ir įrodinėjimo problemos. *Justitia*, 2008, nr. 2(68), p. 25-35;
37. VOLODKO, Renata. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaką neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika. In *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007m., p. 88-109;
38. БРАГИНСКИЙ, М. И. ВИТРЯНСКИЙ, В. В. и др. *Комментарий части первой Гражданского кодекса Российской Федерации*. Москва: СПАРК, 1996;
39. БУДЯКОВА, Т. П. *Индивидуальность потерпевшего и моральный вред*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005;

40. ВЛАДИМИРОВА, Виктория. *Компенсация морального вреда – мера реабилитации потерпевшего в российском уголовном процессе*. Москва: Волтерс Клувер, 2007;
41. ГУЩИН, Д. И. *Юридическая ответственность за моральный вред*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002;
42. ЭРДЕЛЕВСКИЙ А. М. *Моральный вред и компенсация за страдания*. Москва: БЕК, 1998;
43. САДУКОВ О. Н. *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части второй. Изд. 3-е*. Москва: Контракт, 1998.
44. ТИХОМИРОВ, М. Ю., ТИХОМИРОВА, Л. В. *Гражданское право. Словарь-справник*. Москва: 1996;

III. Teismų praktika

45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo Nr. 1004 “Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo” 3.1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui
46. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas byloje Nr. 23/04 Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“, *Biuletenis Teismų praktika*. 1998, nr. 9, pus. 49-111;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga. *Biuletenis Teismų praktika*. 2008, nr. 29, p. 440-499

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 27 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“, *Biuletenis Teismų praktika*. 2000, nr. 13, p. 233-270;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v VšĮ Panevėžio apskrities ligoninė*, Nr. 3K-3-92/2009, kat. 44.5.2.15; 44.2.4.2;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. D. v A. T.*, Nr. 2K-64/2009, kat. 2.1.15.3.1;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. M., I. M. v M. M.*, Nr. 2K-560/2008, kat. 2.1.15.3.1;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. Č. v M. V.*, Nr. 2K-424/2008, kat. 1.2.25.4.4.; 2.1.15.1.2;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 nutartis civilinėje byloje *V. M., I. M., S. M. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-566/2008, kat. 44.5.2.16;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. V. v G. S.*, Nr. 2K-382/2008, kat. 1.2.25.4.1; 2.1.15.1.2;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 nutartis civilinėje byloje *L. K., V. K. v AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-476/2008, kat. 16.2.1;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje *D. K. v I. J., UAB „Faktinus“*, Nr. 2K-511/2008, kat. 2.1.15.3.1;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. J. v R. B.*, Nr. 2K-503/2008, kat. 1.1.11.1; 1.1.11.9; 1.1.11.10; 1.1.11.11; 1.2.25.4.6; 2.1.15.3.1; 2.1.15.3.2; 2.1.15.3.3;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. D., S. D. v A. B.*, Nr. 2K-465/2008, kat. 1.1.10.1; 2.1.15.1.2;

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *Rūta Berželionytė v Vilniaus universiteto Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-478/2008, kat. 44.5.2.15;
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *P. R. B. ir N. B. v V. Č., E. Č. ir UAB „If draudimas“*, Nr. 3K-3-357/2008, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v UAB „Viltis“, UAB „Šiaulių kelias“*, Nr. 3K-3-219/2008, kat. 44.5.2.4; 114.8.2;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje *I. M. v Ž. K.*, Nr. 2K-151/2008, kat. 1.2.25.6; 1.1.10.1; 2.1.12.2.3.2;
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. L. v UADB „Baltikums draudimas“, V. Š. ir V. P.*, Nr. 3K-3-136/2008, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.4;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje *J. Š. v D. D.*, Nr. 2K-68/2008, kat. 1.2.25.1; 1.1.9.2; 2.1.12.2;
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. J., T. P., R. P. v ADB „RESO Europa“, UAB „Vilniaus autobusai“*, Nr. 3K-3-150/2008, kat. 44.5.2.16;
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *L. V. v UAB „Girteka“*, Nr. 3K-3-90/2008, kat. 16.2.1; 16.2.4; 16.3; 44.2.4.2; 44.5.2.2; 44.5.2.4;
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje *P. G. v K. M.*, Nr. 2K-44/2008, kat. 1.2.25.1; 2.1.12.2;
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje *S. B. v V. M.*, Nr. 2K-721/2007, kat. 2.1.12.2.2;
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. T. v V. B.*, Nr. 2K-730/2007, kat. 1.2.4.5; 1.1.8.1; 2.1.11; 2.1.12.23;

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. G., E. G., D. G. v UAB „Statreksas“*, Nr. 3K-3-482/2007, kat. 73.2.1;
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *G. B. ir P. J. v Z. J.*, Nr. 3K-3-496/2007, kat. 44.5.2.6;
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje *O. A. A. v V. R.*, Nr. 2K-621/2007, kat. 1.2.3.1; 2.1.12.2.3.2;
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v I. M., UADB „Ergo Lietuva“*, Nr. 3K-3-364/2007, kat. 44.2.4.2; 44.8;.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *E. P., V. M. v AB „Karigė“*, Nr. 3K-3-351/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16;
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *D. E. v UAB „Transmėja“*, Nr. 3K-3-348/2007, kat. 44.2; 44.2.4.2; 44.5.2.17; 92;
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *D. Z. v UAB „Klaipėdos autobusų parkas“*, Nr. 3K-3-298/2007, kat. 36.1; 44.2.4.2; 44.5.2.2; 44.5.2.4; 44.5.2.16;
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje *E. J. v Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*, Nr. 3K-3-337/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.15; 114.11;
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. R. v V. K.*, Nr. 2K-383/2007, kat. 2.1.6.2; 2.1.12.2.3.2;
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje *I. V. v A. A.*, Nr. 2K-394/2007, kat. 1.1.5.1;
- 81.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v UAB „Pajūrio mediena“*, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4; 44.2.4.2.;
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. G. v S. V.*, Nr. 2K-247/2007, kat. 1.2.4.1;

84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje *P. B. v V. M.*, Nr. 2K-209/2007, kat. 1.1.7.2.4; 1.1.8.1.1; 2.1.12.2.1; 2.4.2.1; 3.2;
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. A. v S. B.*, Nr. 2K-170/2007, kat. 2.1.12.2.2; 2.1.12.2.3.2; 1.1.8.1;
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. P. v A. L.*, Nr. 2K-45/2007, kat. 1.2.3.1; 1.1.8.7.9;
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje *P. G. v S. R.*, Nr. 2K-87/2007, kat. 1.1.8.6.2; 1.1.8.6.6; 1.1.8.6.10; 1.1.8.1.2; 2.1.6.2; .1.12.2.3.2;
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje *R. M. v V. K.*, Nr. 2K-82/2007, kat. 1.2.4.6.8; 1.2.26.1;
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje *M. K. v V. P.*, Nr. 2K-55/2007, kat. 2.1.12.2.1; 2.1.12.2.3.3;
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje *S. D. v B. S.*, Nr. 2K-12/2007, kat. 1.2.3.2.7;
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje *R. L., R. L. v A. J.*, Nr. 3K-3-131/2007, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16; 44.8;
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. F. v S. V. V. Č.*, Nr. 2K-669/2006, kat. 2.1.12.2.1.; 2.4.2.2.;
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. v UAB „Žemaitijos deguonis“*, Nr. 3K-3-575/2006, kat. 16.2.1; 16.2.4; 44.5.2.16;
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje *T. S. v D. S.*, Nr. 2K-587/2006, kat. 2.1.12.2.3; 2.4.2.1;
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. S. v G. N.*, Nr. 2K-18/2006, kat. 1.2.4.5; 2.1.6.2;

96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Z. J. v UAB „Rejona“*, Nr. 3K-3-540/2006, kat. 16.2.4;
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *D. A. v Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*, Nr. 3K-3-452/2006, kat. 44.5.2.15; 114.9.6.1; 114.11;
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *A. Ž. v UAB „Ranga IV“*, Nr. 3K-3-450/2006, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16;
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje *V. A. T. v V. Š.*, Nr. 2K-446/2006, kat. 22.1.12.2.3;
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *P. D. v R. V., A. V., T. V., T. V., M. G., I. V., A. V.*, Nr. 3K-3-394/2006, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.12; 44.5.2.16;
101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje *D. K., E. A. v D. S.*, Nr. 2K-443/2006, kat. 2.1.12.2.1; 2.1.12.2.3;
102. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *G. D. v M. B.*, Nr. 3K-3-330/2006, kat. 44.2.4.2;
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje *L. B. v E. R.*, Nr. 2K-151/2006, kat. 1.1.8.1.1; 2.1.12.2.1; 3.2;
104. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje *M. B., A. J. v Ž. L.*, Nr. 2K-92/2006, kat. 1.2.4.1; 1.2.4.8;
105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje *L. G., J. G. v E. P.*, Nr. 2K-82/2006, kat. 1.1.8.1; 1.1.8.7;
106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje *A. L. v V. P.*, Nr. 2K-45/2006, kat. 1.2.3.1; 1.1.8.7.9;
107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Jonas Elzbergas v R. Čeičio pieno supirkimo įmonė, UAB DK „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-3-634/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4;

108. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *Rūta Berželionytė v Vilniaus universiteto Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-556/2005, kat. 44.5.2.15;
109. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Elmutas Mikaitis, Irma Mikaitienė v AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-509/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4;
110. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Meilutė Jankaitienė v Valdas Čimbaras, UAB „ERGO Lietuva“*, Nr. 3K-7-159/2005, kat.44.2.4.2; 44.5.2.4;
111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Audrius Daukantas, Audronė Daukantienė v VšĮ Kauno 2-oji ligoninė*, Nr. 3K-7-222/2005, kat.44.2.4.2; 44.5.2.15;
112. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *L. Z., M. Z., V.Z., G .Z. v VšĮ Marijampolės ligoninė*, Nr. 3K-7-255/2005, kat. 44.2.4.2; 44.8;
113. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Julita Raudonienė, Zigfridas Raudonis v VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15;
114. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *Dalia Vilkauskienė v Jonas Rybakovas, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-174/2005, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1;
115. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *Aistė Albertavičiūtė, Gilmintas Albertavičius v Nijolė Jachimovičienė, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-86/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.16; 44.5.1;
116. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Arūnas Mileris, Valė Kilipienė v VšĮ Šiaulių rajono pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 3K-3-511/2004, kat.39.2.3; 94.2;
117. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Dalė Misėkienė v Robertas Oganezovas, UAB „Baltik garant“*, Nr. 3K-3-475/2004, kat. 39.6.2.2; 39.4; 39.6.2.12;
118. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje *E. M., I. J. v D. L.*, Nr. 2K-474/2004, kat. 2.1.2.1.25;

119. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *Olegas Rysis, Margarita Rysytė, Violeta Rysytė, Jadvyga Komarova, Nikolajus Komarovas v VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-16/2004, kat.39.6.2.12;
120. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Romualdas Velička, Danguolė Lionė Veličkienė v Viešoji įstaiga Kauno 2-oji klinikinė ligoninė, Viešoji įstaiga Kauno klinikinė infekcijos ligoninė*, Nr. 3K-3-1180/2003, kat.39.2.4; 39.3; 39.6.2.1;
121. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *Neringa Žungailienė v SP UAB „Vilniaus troleibusai“, ADB „Preventa“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39.2.4; 39.6.2.2; 39.6.2.12;
122. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Edvardas Lukoševičius v Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12.;
123. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *Gintautas Černevičius v AB „Alkesta“, AUB DK „Lindra“*, Nr. 3K-3-723/2002, kat. 39.6.2.12.;
124. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje *Ivanas Jupatovas v AB „Vakarų laivų gamykla“*, Nr. 3K-3-391/2003, kat. 39.2.4.; 39.6.2.12.;
125. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje *O. K. v Vilniaus miesto viešoji įstaiga Naujininkų poliklinika*, Nr. 2A-510/2007, kat. 44.5.2.15; 44.2.4.2;
126. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo plenumo 1994 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 10 „Kai kurie klausimai dėl įstatymų, reguliuojančių moralinės žalos kompensavimą, taikymo“

IV. Elektroniniai dokumentai

127. 1975 m. kovo 15 d. Europos Tarybos rezoliucija Nr. 75(7) [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-17]. Prieiga per internetą: < http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/steering_committees/cdcj/documents/2003/Resolution%2075_7%20e.pdf >
128. Europos deliktų teisės principai [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-17]. Prieiga per internetą: <<http://civil.udg.es/tort/principles/pdf/PETL.pdf> >

Santrauka

Neturtinės žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais

Neturtinės žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais kaip visateisis pažeistų teisių gynimo būdas buvo įtvirtintas tik priėmus 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą. Taikant šitą institutą teismų praktikoje išskyla problemų, ypač nustatant neturtinės žalos dydį, trečiųjų asmenų teises reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Autorė nagrinėdama šią temą rėmėsi įstatymais, teismų praktika bei teisės doktrina.

Pirmajame darbo skyriuje yra nagrinėjami bendrieji neturtinės žalos atlyginimo klausimai. Analizuojama neturtinės žalos sąvoka bei atlyginimo tikslai bei pateikta šio instituto istorinė raida.

Antrajame darbo skyriuje yra nagrinėjami neturtinės žalos atlyginimo pagrindai: siekiama apibrėžti subjektus, kurie turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo artimojo asmens sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimu, taip pat nurodomos sąlygos, kurioms esant galima reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.

Trečiajame skyriuje yra analizuojama teismų praktika nustatant neturtinės žalos dydį. Teismų praktika analizuojama išskiriant atskirų kategorijų bylas.

Summary

Compensation for Non-pecuniary Damage Arising from a Health Impairment and a Deprivation of Life

Compensation for non pecuniary damage arising from a health impairment and a deprivation of life as a way of protecting violated rights was fixed only in 2000, when The Civil code of Lithuania was released. Some problems arise when applying this legal institute. Among these problems – setting the amount of damages and right of compensation for non pecuniary damage for the third persons. The author used different sources for analysing of the subject: the acts of law, jurisprudence and the doctrine of law.

The common questions of compensation for non pecuniary damage are analysed in the first chapter of this work. The conception of non pecuniary damage, purposes of the compensation of it and the history of this institute are discussed in this part of work.

The grounds of compensation for non pecuniary damage are discussed in the second chapter. The author is trying to describe the parties, which have the right to request for compensation for non pecuniary damage in case of death or loss of health of relatives. The conditions which are needed for requesting of compensation for non pecuniary damage are also pointed in this part of work.

The jurisprudence in cases of setting the amount of compensation for non pecuniary damage is analysed in the third chapter. It is done by separating different categories of cases.